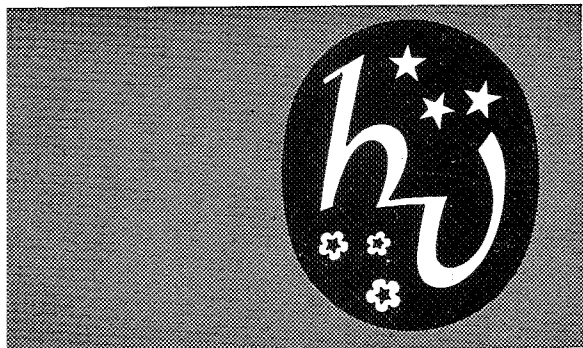

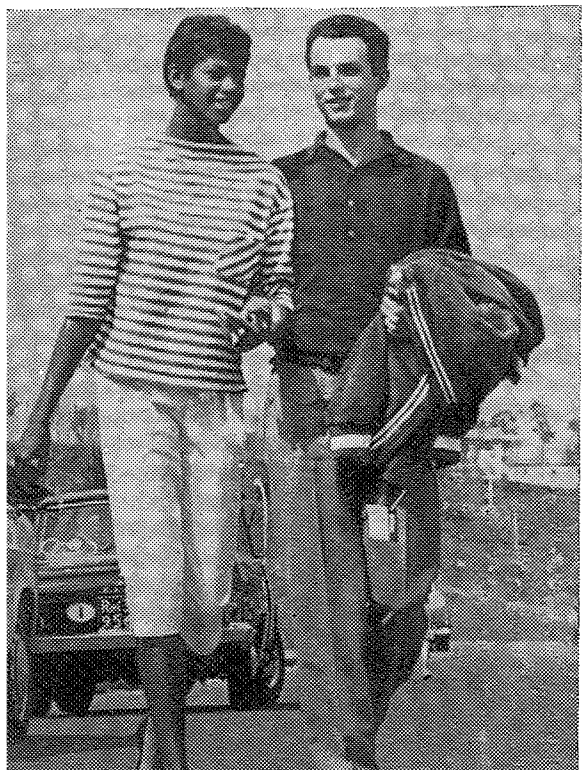
MENS EN WERELD

Hier wandelen ze, de twee snelste mensen op aarde, Wilma Rudolph uit de V.S. en Berutti uit Italië. Samen hebben ze vier gouden medailles in de wacht gesleept. Nederland en Frankrijk en Engeland en nog een aantal landen zijn erg ontevreden over de resultaten. „Er moet wat gedaan worden”. „Het roer moet om”. „Ze hebben niet serieus hun best gedaan” en nog meer van zulke kreten hoor je en lees je en de sportofficials en de sportjournalisten wijzen met ernstige gezichten op de volgende spelen in Tokio en vandaag nog moeten we beginnen. Zo zo.

Mag ik, geen sportdeskundige, geen nationalist, alleen maar een belangstellende, een voor-spelling doen? In Tokio zal het nog veel slechter gaan, wat we ook doen. Daar zullen Rusland en de V.S. nog meer reuze prijzen halen, daar zal Japan – op eigen terrein – prachtig uit de hoek komen, daar zullen de staatsamateurs uit de Balkan opmerkelijke prestaties leveren en daar zullen de echte amateurs uit Frankrijk, Engeland, Nederland en Scandinavië bv., nog verder afzakken. Onherroepelijk.

De prijswinnaars uit de V.S. en Rusland, uit Hongarije en Polen zijn nl. geen vrije-tijds-sportlieden meer. Zij doen wel iets naast het trainen, maar dat is camouflage. M.a.w.: de Olympische Spelen hebben hun karakter verloren en hoger, sneller, krachtiger kan het nog alleen worden als grote landen, waar selectie mogelijk is, fantastische sommen ter beschikking stellen, zulke sommen, dat kleine landen er eenvoudig niet aan hoeven te beginnen. De rol van de „gewone” landen zal dan ook niet anders meer zijn dan te zorgen, dat de overwinningen der grote meer glans krijgen.

Nederland kan er eenvoudig niet tegenop, want hier heerst amateurisme en wij hebben maar 11 miljoen inwoners. Wilma Rudolph wordt onderwijzeres, ze traint 2 uur per dag. Ja, dat is dus geen beroepssport. Maar zij is een genie in het hardlopen. Zo'n genie kan ook in Nederland geboren worden. Laten we daar op hopen.

Bij de duivel te gast?

Enige weken lang is het Nederlandse volk betrokken geweest bij een zaak die de gemoederen heftig in beroering bracht: de Planta-affaire. De voorlopige gegevens wezen uit dat een half miljoen landgenoten het voor de gezondheid schadelijke merk plantenmargarine hadden gebruikt, dat minstens honderdduizend Nederlanders er ziek van geworden zijn, dat vijf, misschien zes vrouwen vermoedelijk door het gebruik van die margarine het leven hebben verloren.

Over de zaak zelf, die de dagbladen vulde met min of meer sensationele onthullingen en onrust veroorzaakte bij het door onduidelijk geformuleerde waarschuwingen in de war gebrachte publiek, is nu het doek gevallen. Een driedelig onderzoek wordt ingesteld naar de oorzaak van al die narigheid en naar de schuldvraag en het goede gebruik wil dat op zo'n onderzoek niet wordt vooruitgelopen.

Wanneer we er nu toch behoefte aan voelen in Mens en Wereld over de Planta-affaire te schrijven, doen we dat niet uit lust tot nakaarten, maar omdat er in het gebeurde een les schuilt, waaraan we niet onachtzaam mogen voorbijgaan. Die les brengt zowel de economische aspecten van de maatschappelijke structuur als de plaats van de chemische wetenschap in het proces van de sociale vooruitgang in het geding.

Het begin van de Planta-affaire moet samenvallen zijn met het ogenblik, waarop de directie van Unilever, gedreven door concurrentiezucht, althans door de begeerte haar sterke positie op de wereldmargarinemarkt nog hechter te funderen, de chemici in de laboratoria van het concern aan het werk zette om een bereidingswijze uit te vinden die het spatten van de margarine bij het braden zou voorkomen. Dat moest toch kunnen? Het kón ook! Uit reageerbuisjes en retorten, uit vizels en mengtrommels kwam een ander, een nieuw produkt te voorschijn, een spatvrije margarine. Het procédé, zo willen de nog vage berichten, zou ontdekt zijn door een Duitse chemicus, drie, misschien vier jaar geleden. Nu weten we, dat wat een triomf had moeten worden voor uitvinder en fabrikant, tot een bitter échec heeft geleid.

Een wereldconcern als Unilever kan wel een stootje verdragen; het zal aan deze misstap beslist niet ten onder gaan. Maar er zijn hier in het spanningsveld tussen wetenschappelijk onderzoek en commercie dingen gebeurd, die de hele bedrijfsstructuur tot in de wortel raken en moeten leiden tot een duidelijke uitspraak

omtrent de werkelijke verantwoordelijkheid, naar binnen maar vooral naar buiten.

Het toeval wilde dat, een paar dagen voor de Plantabom in Nederland barstte, een boek op onze schrijftafel belandde, een Nederlandse vertaling van „Der Tanz mit dem Teufel”, geschreven door de Tsjechische schrijver Günther Schwab. „Bij de duivel te gast” heet dat boek en de ondertitel luidt „Gaat de mensheid aan haar eigen civilisatie te gronde?” (Uitgave W. de Haan, Zeist). De auteur hangt in dat boek een somber beeld op van het voortschrijden der techniek. Waar de mens zich plaatst tegenover de natuur, zo mogen we de strekking van Schwabs betoog samenvatten, waar hij wil ingrijpen in haar eeuwige wetten, daar bewerkt hij zijn eigen ondergang. Hij doet dat door het gebruik van gifstoffen in de voedselindustrie, door het chemisch bewerken van natuurproducten, het vervaardigen van synthetische geneesmiddelen, het gebruik van vergiften en kunstmest in de landbouw, door radio-actieve experimenten, het veroorzaken van luchtvergiftiging, watervervuiling, klimaatverstoring, woestijnvorming en ontbossing.

Het is hier niet de plaats dit boek op zijn wetenschappelijke betrouwbaarheid te beoordelen. Die taak blijft voorbehouden aan meer tot oordelen bevoegden. Maar ook als Schwab een te eenzijdige voorstelling van zaken zou geven in wat op het eerste gezicht een zwart-witconstructie lijkt, houdt zijn boek een waarschuwing in, die zich niet bepaalt tot de vraag of we „bij de duivel te gast” zijn als we de besmette margarine van Unilever eten.

Schwab zelf, die de duivel en een hele schare van zijn medewerkers sprekend invoert om zijn stellingen te ondersteunen, wil aan het slot van zijn boek dat slechts één mensenpaar, geschraagd door een diep Godsvertrouwen, aan de grote catastrofe ontsnapt. Op die weg kunnen we hem niet volgen. De mensheid is vaker langs een afgrond gegaan zonder te verongelukken. Maar zij zal de moed dienen te hebben ernstige gevaren onder de ogen te zien. Zij beschikt daarvoor over instellingen als een Wereldgezondheidsraad en een Wereldlandbouworganisatie. Moge de Planta-affaire in Nederland een vingerwijzing zijn dat er een acuut gevaar kan bestaan. En moge zo nodig de vierschaar worden gespannen over alle mensenwerk dat, ook als het gericht wordt met de bedoeling de vooruitgang te dienen, zou kunnen leiden tot een bedreiging van het geluk, misschien zelfs van het bestaan der mensheid.

D-z

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
15e jaargang no. 19 – 8 oktober 1960

Kritisch allerlei

„Gezellig samen een avondje uit.” Dat is het thema waarop de advertentiecampaigneduurt die door de gezamenlijke bioscoopexploitanten is opgezet. Het lijkt ons psychologisch juist gezien die snaar te betokkelen, omdat dat inderdaad het beste argument is om de „kassie-kijkers” uit hun luie stoelen te lokken. Wij gunnen de bios trouwens succes in deze strijd, omdat wie besluit naar een theater te gaan, daarmee nog altijd een min of meer bewuste keuze doet, in tegenstelling tot vele t.v.-kijkers die hele avonden zitten te „wachten of het misschien beter wordt”. (Waarmee niets ten nadele van het medium televisie is gezegd, maar wel van het gebruik dat er maar al te vaak van wordt gemaakt.) Hebben wij dus geen enkel bezwaar tegen deze campagne van de heren bioscoopexploitanten, des te meer menen wij te moeten protesteren tegen een andere tendens, blijkbaar ook door de strijd tegen de t.v. ingegeven, de neiging bezoekers aan te trekken door gebruikmaking van steeds grover effecten. Wij staan in dit opzicht achter de Süddeutsche Zeitung, wanneer die schrijft: „Uit Amerika is de golf van sexualiteit en misdaad aangerold, die op het ogenblik ook de Duitse studio's omspoelt. Men speculeert hierbij op lage, zelfs de laagste instincten en legt zich erop toe juist al die zaken op het witte doek te brengen, die de televisie, welke immers voor het hele gezin aanvaardbaar moet zijn, eenvoudig niet vertonen kan. Zelfs in het in zedelijk opzicht zo strenge Engeland zijn de eisen van de filmcensuur verlicht, omdat morele overwegingen op den duur geen stand konden houden tegen de gewijzigde economische argumenten. Het interesseert de producenten van seks- en misdaadfilms weinig dat de hele filmindustrie door hun praktijken in diskrediet dreigt te geraken. Maar zij mogen toch wel eens in aanmerking nemen, dat dergelijke films slechts een deel van het publiek – en geenszins de meerderheid – aanspreken.”

Een tweede probleem dat hieraan vast zit, vonden wij aangesneden in het uitstekende maandblad Filmforum, dat erop wijst dat een werkelijk goede film buiten de grote steden Amsterdam en Den Haag vrijwel nergens te zien is. H. de Witte schrijft o.a.:

„Toch moge de film liefhebber in Amsterdam of Den Haag zich eens goed realiseren, hoe weinig de goede films in de commerciële roulatie buiten zijn eigen kring doordringen. Verandert niet het totale beeld van wat de film in Nederland betekent, als men een landelijke bioscoopagenda onder de loep neemt? En schieten de landelijke kritiek en filmcursus niet

hoog over de hoofden heen door vrijwel alle aandacht te richten op het eersterangswerk, dat de provincie nooit te zien krijgt, in plaats van aan te knopen op de brede „tweede keus”, die buiten de grootste steden de bioscoopactualiteit uitmaakt? (...) Hebben wij ons wel eens gerealiseerd, dat zelfs een supergroot ingezet programma als „Prijzen de zee”, „Faja lobbi” bezuiden Utrecht en Delft volslagen onbekend is? Bezuiden. Het hoge woord moet er maar uit: heeft de goede film buiten de grote en middelgrote steden benoorden de Moerdijk al weinig kans, nog veel erger is het in de provincies bezuiden de grote rivieren.”

Laten we de oorzaken voor wat ze zijn.

„Toch is het opvallend, dat in het zuiden alleen in Eindhoven, veralgemeende en verholandste Philipsstad, af en toe een goede film te zien is – en daarbuiten vrijwel nergens. Heerlen (vijf bioscopen), toch met zijn mijn-import ook geen besloten landelijk stadje meer, draait geen goede films. In Maastricht – en is Maastricht cultureel of niet! – maakt de goede film geen kans. (In de week waarvan wij de agenda inspecteerden vertoonden de vier Maastrichtse bioscopen: „Een slippertje naar de maan”, „Kop op, kiezen op elkaar”, „Opstand in de Kaukasus” en „Salomo en de koningin van Sheba.”

Het artikel gaat door met de opsomming van de programma's van Tilburg, Bergen op Zoom, Breda, Helmond, Kerkrade, Tilburg, en noemt buiten Amsterdam en Den Haag eigenlijk alleen Nijmegen, Arnhem, Utrecht en Rotterdam met een af en toe redelijke keus, terwijl ook in het „noorden” steden als Hilversum en Enschede voor de filmkunst verloren lijken. Tot besluit nog een citaat:

„Zolang de programmering nog vaak zo belabberd is, zolang men geen airconditioning in de bioscopen vindt, zolang men het goede journaal laat wegzinken in hopeloze voorprogramma's (denk aan Wim Kars „Het duurt zo lang eer de hoofdfilm begint”) en zolang de bioscoopexploitant nog zo nodig aan de betalende toeschouwer moet verdienen door hem de gehate reclameplaatjes en zich te vaak herhalende reclamefilms te laten zien – zolang mag het bioscoopbedrijf niet klagen over televisie of pers; het mocht op z'n Amsterdams gezegd naar ze eigen kijken!”

Over reclamefilmpjes gesproken: wij kopen principieel geen rolletje Rang meer sinds we ons enkele malen aan stupide filmpjes van de fabrikant van dit overigens verdienstelijk produkt hebben moeten ergeren. En over Rotterdam gesproken: toen wij daar op de zondag waarop wij dit schrijven een bioscoopje wilden „pik-

ken”, bleek er in die grote, maar in vele opzichten nog cultuurloze stad, geen enkele behoorlijke film te worden gegeven... We hebben dus maar een goed boek gepakt; dat kan tenslotte altijd ook nog.

Het is al een tijdje geleden, maar wij willen toch niet nalaten aan de vergetelheid te ontrukken de woorden die prof. S. U. Zuidema sprak op de toogdag van het Provinciaal Verband van Arjos in Overijssel. Sprekend over het humanisme zei, volgens een verslag in de Provinciale Zeeuwse Courant deze hooggeleerde heer niets meer of minder dan dit:

„Prof. Zuidema belichtte hoe de verschillende moderne stelsels niet God en Zijn Woord tot leidinggevend beginsel nemen en daarmee in aanbidding neervallen voor andere goden. Het humanisme plaatst de mens in het middelpunt van zijn denken. Bij deze moderne religie draait het om steeds meer eten, drinken en kleding, derhalve om steeds meer welvaart. Wanneer de politiek gezien wordt onder dit aspect, draait het in deze politiek alleen om de mens. Het communisme is volgens spreker door en door humanistisch.”

Een koddig man, deze professor. Wij zien de humanistische schare al in aanbidding neervallen voor Van Praag (want wie zou anders die „andere god” moeten zijn?). En we moeten op onze bezinningsbijeenkomsten toch echt eens wat anders verkrijgbaar stellen dan dat schrale kopje koffie of thee, nu onze „religie” om steeds meer eten en drinken blijkt te draaien... Aan de vereenzelviging van humanisme en communisme zijn we door de „voorlichting” van christelijke zijde langzamerhand wel gewend geraakt, maar wij vragen ons toch af hoe deze hooggeleerde de verzamelde a.r. jeugd kan oproepen tot een strijd voor „gerechtigheid voortvloeiend uit het Woord Gods” en „voor een internationaal rechtsbesef”, als hij tegelijkertijd blijkt geeft het recht om er een andere mening op na te houden dan de zijne zo schromelijk te miskennen.

Een berichtje uit de Nieuwe Rotterdamse Courant:

„De Spaanse politie heeft nieu-

we beschikkingen bekendgemaakt over de openbare zedelijkheid aan stranden, in zwembaden en op andere openbare plaatsen in Spanje. Voor een ieder boven de veertien jaar is het verboden zich in badpak buiten zwembaden of stranden te bevinden en een korte broek te dragen in steden of dorpen.”

Angstig hebben wij nog eens de korte broek bekeken die in de vakantie ons voornaamste kledingstuk pleegt te zijn, maar wij hebben er echt niets onzedelijks aan kunnen ontdekken. Onzedelijker achten wij nog altijd het soort voyeurs dat in zulke landen – en in ons „donkere zuiden” niet minder – met de centimeter in de hand de toelaatbare graad van bloetheid beoordeelt.

Zou er niet enig verband bestaan tussen dit soort onzedelijkheid en het feit, dat ons juist uit het zuiden des lands zoveel berichten bereiken over zedenmisdriven? Nu schrijft het Haagsch Dagblad wel, dat de cijfers uitwijzen, dat er van een toeneming van dit soort criminaliteit in ons land geen sprake is, maar dat is toch maar een schrale troost voor de ouders van minderjarigen die de laatste maanden vooral in de Limburgse bossen bijna aan de lopende band schijnen te „verdwijnen”. Het genoemde blad verbindt aan zijn zeer lezenswaardig artikel over dit onderwerp een conclusie die wij graag tot de onze maken:

„De enige manier waarop de gemeenschap zich kan wapenen tegen gestoorden is door begrip. Begrip voor de afwijking, de ziekte en de gevaren die daaruit kunnen ontstaan. Seksuele voorlichting helpt seksuele misdrijven voorkomen. Vooral voorlichting daar waar slachtoffers gemaakt kunnen worden: onder kinderen. Het maakt de kansen voor het misdrijf kleiner. Helaas is voor velen in Nederland een gesprek over seksualiteit nog zo iets als een vergrijp tegen het openbaar fatsoen.”

Het is netjes van het Haagsch Dagblad die „velen” niet bij de naam te noemen, maar wij zijn altijd nog maar bevreesd voor zo'n roomse overheersing à la Spanje. Vreemd hè, Romme!

After two World-wars

Vermoeid zijn de bloemen,
Doodmoe zijn de knoppen.
Zij zullen liever slapen gaan,
Zij willen liever niet meer staan
als honden in hun hondehokken.

Zij zouden liefst nog slapen gaan.

Uit: Fem Rutke - Blauw gras.
's-Gravenhage, 1960. Uitgeverij A. A. M. Stols/J. P. Barth.

Emotionele remmen op de scheppende vermogens (I)

door A.H. Malow

„De hoogste pret is voor de meest gerijpten van geest”.

Toen ik tien of vijftien jaar geleden het wetenschappelijk onderzoek betreffende het vraagstuk der creativiteit ter hand nam, was dit een louter academische en professorale gelegenheid. In de loop der afgelopen twee of drie jaar ben ik echter wakker geschud door dat grote industriële bedrijven en belangrijke lichamen zoals de *Army Engineers* bij mij om advies zijn komen aankloppen.

Men begint zich ernstig bezig te houden met de praktische kanten van het vraagstuk hoe creatieve aanleg onderkend, ontwikkeld en nuttig gebruikt kan worden: hoe men creatief begaafden – vaak excentrische, onconventionele, onberekenbare lieden die geheel hun eigen gang gaan – moet leren zich te voegen naar de organisatorische behoefte aan volledige samenwerking, stabiele orde en een geregelde gang van zaken. Zoals velen mijner vakgenoten ben ik ietwat ongerust, omdat ik er niet zeker van ben of het door mij gedane werk en de getrokken conclusies in hun huidige vorm bruikbaar zijn. Ik acht bij voorbeeld het leiding geven aan creatieve mensen in grote bedrijven een hoogst belangrijke en tevens uiterst moeilijke taak. Ik weet eigenlijk niet goed hoe dit probleem moet worden aangepakt. Het enige waarmee ik op het moment voor den dag kan komen zijn vragen, paradoxen en raadselen. Dit is een geheel nieuw terrein en ik weet niet beter te doen dan iets te berde te brengen van wat ik omtrent het wezen en de voorwaarden der creativiteit geleerd heb, in de hoop dat het van nut moge blijken.

Primaire creativiteit

Dit is een nieuw vraagstuk in dien zin dat de meesten er niet mee bekend zijn en ook anderszins omdat het eigenlijk nooit aan de orde is gesteld. *Dit is niet alleen iets waarmee we niet bekend zijn, maar ook iets dat we vreezen te leren kennen.* Elk pogen daartoe stuit namelijk op weerstand. Datgene waarop ik doel is wat ik zal aanduiden als primaire creativiteit, die voortkomt uit het onbewuste, uit de diepten der persoonlijkheid, uit dat deel van ons wezen, waarvoor wij gewoonlijk vrees koesteren en derhalve in bedwang trachten te houden. Het is de bron van alle nieuwe vondsten, waarlijk originele ingevingen en baanbrekende denkbeelden. Het is de oorsprong van ons vermogen om te spelen, te genieten, te fantaseren, te lachen, ons te verpozen, spontaan te zijn – en van die creativiteit, welke een speelse bezigheid van het intellect is, waarbij we in zekere zin innerlijk onszelf kunnen zijn, de teugels vieren, fantaseren en gek doen. (Alle nieuwe ideeën hebben aanvankelijk iets raars.)

De droom is hiervan een voorbeeld waarmee ieder door ervaring vertrouwd is. In onze dromen, immers, kunnen we meer creatief zijn dan in wakende toestand. We zijn in de droom vernuftiger, geestiger, vermeteler, origineler enz.

De laatste tijd heb ik af en toe verschillende psycho-analytici onder mijn vrienden eens gevraagd naar hun ervaringen met het bevrijden der creatieve vermogens. Hun algemene conclusie (en stellig ook die van andere psychotherapeuten) is dat men normaliter van de psychotherapie kan verwachten, dat zij creatieve eigenschappen doet vrijkomen welke vóór de

toepassing der therapie niet te voorschijn kwamen. Hoewel moeilijk aan te tonen, is dit de algemene indruk – noem het de deskundige opinie, zo ge wilt – van de therapeuten die b.v. trachten om lieden te helpen, die willen schrijven, doch „geremd” zijn. De psychotherapie kan hen helpen om deze rem los te maken, er overheen te komen en weer te gaan schrijven. De algemene ervaring is dus dat de psychotherapie, wanneer ze doordringt tot deze diepere regionen waarvan we slechts in dromen een glimp te zien krijgen, overgeërfd vermogens doet vrijkomen die we allen bezitten, die we als kind reeds bezaten, doch later teloor zijn gegaan.

„Het onbewuste” is niet geheel en al wat ik bedoel. Dit doelt te zeer uitsluitend op driften en „instincten” uit de theorie van Freud. De primaire creativiteit wortelt veel meer in een wijze van denken en waarnemen dan in iets, voortkomend uit wens- en behoefteprikkels. Dit is te zien aan de manier waarop een zeer pril kind (of het infantiele in een volwassene) de buitenwereld, zichzelf en anderen beziet. Het primaire proces van denken en waarnemen is a-logisch en „primair” in dien zin dat het strijdigheden noch tegenstellingen kent, zodat daarin dus nooit vanzelf het ene het andere uitsluit. Het verloopt geheel buiten de invloed van de wil en wordt bijgevolg evenmin belemmerd door verboden remmingen, vertragingen, overleg, overwegingen t.a.v. mogelijkheid of onmogelijkheid. Het heeft niets uitstaande met ruimte en tijd, met logische volgorde en samenhang, met causaliteit en de wetten der natuur. De wereld van het primaire proces, gelijk die van de droom, is volkomen verschillend van de natuurkundige wereld. Wanneer het, om aan dreigend gevaar van waarneming door het bewustzijn te ontkomen, zich in een andere gedaante moet hullen, kan het verscheidene objecten, als in de droom, tot één samenpersen. Het kan emoties van hun werkelijk object op een ander, onschadelijk voorwerp doen overgaan. Het kan zich aldus door middel van symbolen aan waarneming onttrekken. Deze primaire creativiteit heeft met activiteit niets gemeen, daar zij allerlei zonder daad of handeling, louter fantaserend bewerkstelligt.

Secundaire creativiteit

Wat ik onder secundaire creativiteit versta is die rationele produktiviteit, welke vele capabele lieden in diverse gespecialiseerde functies carrière doet maken. Bij het bestuderen van verscheidene categorieën daarvan – zoals b.v. biologen wier namen in *American Men of Science* een ereplaats innemen – kwam de psychologe Anne Roe tot een treffende, eigenaardig paradoxale bevinding. Onder deze vooraanstaande lieden, velen goede dienaren der wetenschap, bleek zich een niet gering aantal mensen te bevinden, die de zenuwarts als tamelijk star en geremd zou kwalificeren, mensen die in de door mij genoemde zin voor het onbewuste in zich vrees koesteren. Deze mensen zijn niet zelden gespannen; aan spel kunnen zij zich niet goed overgeven, zij trachten hun emoties te onderdrukken, zodat het in de meest uitgesproken gevallen vrij koude naturen schijnen te zijn. In de regel zijn zij zeer ordelijk, stipt en systematisch. Zij munten uit in dat soort wetenschappelijk onderzoek hetwelk in samenwerking met anderen moet worden verricht,

waarbij zij op de schouders van weer anderen staan, die vooraf gegaan zijn, en hetwelk op het zorgvuldig vergaren en het nauwgezet ontleden van zeer talrijke statistische gegevens berust. Maar wat bereiken zij eigenlijk? Is het iets van belang? Soms wel en soms weer niet. Dergelijke mensen kunnen in feite op allerlei wetenschappelijk terrein zeer nuttig werk presteren. Zij kunnen, om iets te noemen, twaalf jaar lang peuteren aan de microtomie (de kunst weefsel in uiterst dunne schijfjes te snijden met het oog op microscopisch onderzoek) van de kern van ééncellige dieren. Dit soort geduld, doorzettingsvermogen, koppige volharding en drang tot weten is daarbij een volstreekte vereiste. De maatschappij heeft dit type van werkers nu eenmaal nodig.

Dwangneurose

In extreme vorm, echter, kan dit soort persoonlijkheid zich tot obsessieve dwangneurose ontwikkelen. Dit is namelijk het gevolg, wanneer deze secundaire, d.w.z. rationele, logische, controlerende processen, als door een muur van de primaire processen afgescheiden geraken. De obsessieve dwangneuroticus is iemand, die van zijn primaire creativiteit afstand heeft gedaan. Hij heeft zijn kunstzinnige, zijn poëtische vermogens, zijn verbeeldingskracht prijsgegeven. In de zielkunde wordt dit type aangeduid als „gespleten”. Een afscheiding, scherper dan bij de meesten onzer, is bij deze mensen ontstaan tussen wat zij zich bewust zijn, wat zij van zichzelf weten en wat door verdringing voor henzelf verhuld, onbewust is gebleven. Het mooiste geval van obsessieve dwangneurose dat ik ooit heb meegemaakt is dat van een mijner vroegere professoren. Hij was een van die mensen die bepaalde dingen niet kunnen opruimen. Alle kranten die hij ooit gelezen had, bewaarde hij. Iedere week werden ze met een rood touwtje en alle bladen van de maand netjes met een geel touwtje samengebonden. Zijn vrouw heeft me verteld dat hij voor elke dag van de week een regelmatig afwisseling in zijn ontbijt had vastgesteld: maandag sinaasappelsap; dinsdag havermeel; woensdag pruimedanten; enz. – en de hemel mocht haar bijstaan als het op maandag eens pruimedanten waren! Hij bewaarde al zijn oude scheermesjes in keurige pakjes met etiket er op. Ook in zijn laboratorium was alles strikt geordend en van etiketten voorzien; ik herinner me nog hoe hij eens urenlang geprobeerd heeft op een sonde (peilstift) een etiket te plakken waar helemaal geen plaats voor was. Toen ik op een keer het deksel oplichtte van de piano die in zijn laboratorium stond, zag ik warempel een etiket „piano”.

Met zo’n man nu is het werkelijk slecht gesteld. Zijn obsessieve drang tot bewaren is een ziekteverschijnsel. Het is een psychische structuur, ontstaan door angst en bedrogen verwachtingen, een stelsel van afweer, verdringing en star zelfbedwang. Zulk een ziek of bewust mens heeft na tot het besef van de wetten der natuur en der maatschappij te zijn gekomen, eenvoudig zijn leven gebaseerd op zijn uitleg daarvan. Dit is een vorm van blindheid. De obsessieve dwangneuroticus heeft weinig besef van eigen wezen, van dat van anderen en van de natuur. Daardoor derft hij ook veel levensvreugde.

(wordt vervolgd)

S. V. H. G. „Socrates”

Met ingang van 1 september 1960 is de naam van de Studentenvereniging op Humanistische Grondslag gewijzigd in Studentenvereniging op Humanistische Grondslag „Socrates”.

Christelijk geloof en Humanistisch geloof

Enige tijd geleden heb ik hier het intussen ook in het Nederlands vertaalde boek van Gerhard van Szczeny (spreek: Schesny!) over de toekomst van het ongelooft besproken, — d.w.z. ik heb getracht, de probleemstelling en aanpak van dit boek zo duidelijk mogelijk te ontwikkelen om zo de lezer op dit wel zeer bijzondere boek attent te maken. Het was niet mijn taak G.S.'s toekomstvisie te ontleden — gelukkig, want ik voel mij uiterst weinig op mijn gemak, wanneer ik in de buurt van Jaspers of Heidegger kom.

Nu is er een discussie over dit boek uitgekomen tussen G. Sz. en de beroemde r.-k. historicus en filosoof Friedrich Heer uit Wenen, die iedere twijfel aan G.S.'s bevoegdheid en bekwaamheid wegneemt (*Paul List-Verlag München: Heer-Szczeny, Glaube und Unglaube, Nr. 143, 154 blz., prijs 1,90 M.*) Dat ik het met die titel niet eens ben, heb ik in het opschrift van dit artikel al doen uitkomen. Maar verder meen ik mij niet te kunnen herinneren ooit een discussie van zulk een helderheid, strijdvardigheid en noblesse gevolgd te hebben als tussen de Oostduitser Szczeny en de Oostenrijker Friedrich Heer. (Deze laatste gaf er een geweldige ideeënrijkdom aan mee; G. Szczeny leidde deze met soevereine beheersing steeds weer naar zijn uitgangspunt en thema terug.

Wat deze discussie zo bijzonder plezierig en het mogelijk maakt meteen in medias res (midden in de rest) te komen, is de openheid en onbevangenheid van Friedrich Heer, die geen moment tracht een slag om de arm te houden, z'n flanken te dekken en bepaalde bastions zo lang mogelijk te verdedigen. Hij weet, dat van de 92 % papier-christenen in de Bondsrepubliek

slechts een klein gedeelte nog gelovig is. Hij voelt er ook niets voor, de „ontkerstende massa” te beschouwen „als een veldheer, die verloren gegaan terrein terugveroveren wil en hierbij ieder voordeeltje benutten, opdat uit angst, gemakzucht of ter wille van politieke, economische en maatschappelijke voordelen zich bij de „heilige tijden”, bij geboorte, bruiloft en dood aanzienlijk hogere percentages tot de kerk bekennen — en dan ook maar kerkbelasting betalen”.

En wanneer Szczeny in zijn boek geschreven had: „De scherpte van verschillende formuleringen is niet afhankelijk van de zaak maar van de situatie,” dan begrijpt Friedrich Heer dit als een aanduiding van bepaalde christelijke „modellen”. Model een: „De onverdraagzame kerkelijke fanaticus, die voor zich zelf en zijn kerk alle maar mogelijke vrijheid opeist, andersdenkenden echter als „atheïsten”, staatsvijanden, subversieve elementen het liefst het gezelschap van het Westen uit zou willen stoten.”

Model twee: „Politici van de restauratie, die hun macht — en partijmacht — in schone oprechtheid met de zaak Gods, der kerk en van de vrije mensheid vereenzelvigen.”

En model drie: „De aanmatigende, snobistische cultuur-christen, die over alles spreekt en oordeelt en nagenoeg alles voor zijn christendom inpalm, en helemaal niet merkt, dat in hem en om hem zelf zijn christendom allang literatuur en gezwets is geworden.” (blz. 14-16)

Twee gevaren

Door zijn erasmiaanse afwijking van het tegenwoordige praktische clerikalistische christendom; door zijn bijkans onbegrensde tolerantie en tevens zijn onverschilligheid t.o.v. alle leerstellingen ontsnapt Friedrich Heer echter niet aan twee gevaren. Zijn christendom is nauwelijks nog het christendom, waar wij een periode mee te maken hebben en zijn medestanders zijn slechts aan de insiders bekend; en het is ook zeer de vraag, of paus en bisschoppen dit christendom voor hun rekening nemen. En verder verdedigt en verheerlijkt hij zijn opvattingen en geloof zo weinig uit een openbaring en zo veel meer gnostisch-mystiek en vitalistisch-pragmatisch, dat men zich afvraagt of hier niet van een wat wonderlijke vorm van autonoom humanisme sprake is: wij horen maar weinig over geloofs- en verlossingswaarden maar zeer veel over de betekenis, het „nut”, van het christendom voor het leven, voor mens en mensheid.

Pas in de laatste brieven gaat Szczeny op bijzondere probleemstellingen van Fr. Heer in. Voorlopig houdt hij zich methodisch aan het thema van zijn boek: rechtvaardigt de reële situatie de aanspraken („Herrschaftsanspruch”) der kerken en zgn. „christelijke” staten? Zijn de christelijke grondpostulaten nog geloofwaardig — de wereldschepping door een persoonlijke God, zijn vleeswording in een historische figuur, het laatste oordeel en het eeuwige leven? En is de menselijke „verlossing” afhankelijk van het geloof in deze verlossingsleer? Szczeny voelt zich niet geroepen een nieuwe orde te stichten — dat zou men wel willen! — het is voorlopig ook niet zijn taak met voorstellen te komen — „wo bleibt denn das Positive?” — het positieve van zijn schrift ligt in de moeite die hij zich getroost heeft, een bijzonder „negatief, schadelijk en rampspoedig verschijnsel” te signaleren.

„Mijn bewijsvoering ging van twee grond-

thesen uit: dat de mens humaan kan zijn zonder een bepaalde godsdienstige overtuiging aan te hangen, en dat hij ten tweede religieus kan zijn, ook wanneer hij principieel niet-christelijk is. Wie zich zijn niet-christelijkheid bewust is, tegelijkertijd echter ook verder christelijkheid en religieusiteit identificeert, zal de noodzakelijkheid van religieusiteit überhaupt betwijfelen, en wie op deze wijze de kracht om te geloven („die Glaubensfähigkeit”) verliest, zal allicht aannemen dat ook humanisme slechts een fictie en een frase is.” (blz. 42)

Men zou kunnen zeggen, dat dan maar de niet-meer-christen de stap tot de „gedecideerde niet-christen” (dit in dit boek vaak gebezigde begrip is van Goethe afkomstig) moest doen en dan een eigen humanistische ethiek en religieusiteit ontwikkelen. Maar, zegt Szczeny, een ongehoorde staatkundige en vooral geestelijke „terreur” staat het slechts een kleine elite toe, zich van de fictie „christendom, religie en humaniteit zijn identiek en met het ene verlies je ook het andere” te bevrijden.

Heimelijk ongeloof

„Bladert u eens in onze kranten en tijdschriften en luistert naar de programma's van onze radio-uitzendingen: of daar liberalen of sociaaldemocraten, vakverenigingsleden of industriëlen, theaterintendanten, burgemeesters of hoogleraren schrijven en praten — voor zover het christenen zijn maken zij begrijpelijkerwijs en volledig terecht gebruik van de mogelijkheid, van hun christelijkheid te getuigen. Voor zover zij echter geen christenen zijn, verzwijgen zij dit feit of trachten zelfs tegen beter weten en geweten in christelijkheid te veinzen. Waar is de Bondsduitse minister of staatssecretaris die het zou wagen of mocht wagen er vrijmoedig op te wijzen, dat aan zijn ethische, sociale en politieke eisen andere religieuze voorstellingen ten grondslag liggen dan christelijke? Waar is de Westduitse professor in de filosofie, die zich niet slechts in een ondoorzichtig systeem van begrippen, maar met duidelijke en niet mis te verstane woorden van het christendom distantieert? Waar zijn de ambtenaren, de politieke en culturele functionarissen, die zouden ophouden zich op God te beroepen, zodra zij niet meer in hem geloven? Natuurlijk zijn ze hier en daar — als onaangename querulanten, als uitgesproken buitenbeentjes — als uitzondering in ieder geval, wier aantal en behandeling de regel niet slechts bevestigt maar pas goed duidelijk maakt.

De gemiddelde tijdgenoot zwijgt en verzwijgt omdat hij angst heeft een taboe te schenden, zich aan represailles bloot te stellen, zijn reputatie, zijn betrekking, zijn existentie te verliezen. En zo leven wij dan in een sfeer van heimelijk ongeloof, in een klimaat, waarin leugen, zelfbedrog, cynisme en opportunisme weelderig tierren, in een wereld waarin de uitverkoop van geestelijke waarden en goederen steeds grotere vorderingen maakt, omdat het steeds meer vanzelfsprekend wordt, dat men hen als opsmuk of als camouflage gebruikt...”

En deze grenzeloze „Verlogenheit” en levensonechtheid moet dan de basis vormen, van waaruit wij ons in de ontzaglijke woelingen van deze tijd moeten staande houden! Wie kan er na alles wat wij in de laatste decennia meegeemaakt hebben geloven, dat „deze verzadigde, aan geestelijke inspanning en intellectuele rechtschapenheid („Redlichkeit”) ontwende kerkbelastingbetaler niet slechts het christelijke avondland, maar ook de gehele westelijke civilisatie verkopen zal, wanneer de conjunctuur voorbij is en de grote verleidingen van het perfectionisme — uit het oosten of uit het eigen land — weer op hem afkomen? „Als deze nieuwe Hitler of Dschingis-Khan maar in het masker van een „Biedermann” optreedt en voldoende televisies, auto's en voetbalevenementen garandeert.”

(Slot op pag. 9 onderaan)

Redt de wereld van de honger!

600 MILJOEN KINDEREN zijn in ernstige mate ondervoed.

35 MILJOEN MENSEN sterven er per jaar vroegtijdig omdat ze ondervoed zijn.

Men wil in een vijf jaren durende

ANTI-HONGERCAMPAGNE proberen de Westerse bevolking deze onrechtvaardigheid te doen beseffen en de openbare mening te bewerken zodat het misschien ook de regeringen duidelijk wordt dat men tot een grootscheepse **DAADWERKELIJKE BIJSTAND** moet en kan overgaan.

De collecte die de NOVIB van 24-29 oktober organiseert, is een onderdeel van, of liever gezegd de inzet hier te lande van de anti-hongercampagne van de Wereldvoedselorganisatie van de Verenigde Naties.

Wij achten deze actie van zulk eminent belang, dat we voluit en van harte deelneming aan deze collecte durven aanbevelen.

Als men nog geen kans gezien heeft zich bij een plaatselijk actiecomité te melden, kan men bij de NOVIB in Den Haag, Prinsengracht 5, inlichtingen verkrijgen.

Desverlangd kan men zich ook tot het bureau te Utrecht, Frans Halsstraat 37, wenden om nadere inlichtingen.

In en Om

het Humanistisch Verbond

Mededelingen voor de leden / no. 6

Een R in de maand

Het lijkt er soms wel eens op, of het met het georganiseerde humanisme net zo gesteld is als met oesters, die je volgens de kenners alleen kunt eten als er een r in de maand is. Ook onze gemeenschappen starten allemaal hun bijeenkomsten en werkzaamheden in september.

Gelukkig is het nu ook weer niet zo, dat men van mei tot september van het humanisme vrijaf neemt. Het werk gaat toch door, al treedt dat niet zo in de openbaarheid. Steeds meer streeft men er ook naar, om in de zomertijd het contact met de leden te onderhouden, zij het dan in een bij het jaargetijde aangepaste wijze.

Voor het lid echter, dat niet in een bestuur zit of één van de vele andere functies vervult die het steeds uitbreidende werkterrein vraagt, zijn veelal de programma's die hij in zijn bus vindt of die bij hem worden bezorgd, de eerste tekenen van de naderende winter en van een intensiever organisatieleven. Als het goed is, neemt hij de tijd eens in die programma's te neuzen of er iets bij is, wat hem aantrekt en de datum te noteren. Of hij dan ook op de bewuste bijeenkomst aanwezig zal zijn, is een andere zaak, maar in elk geval is het goede voornemen aanwezig. Maar of die bijeenkomsten en andere gebeurtenissen de belangstelling en aandacht krijgen, die het bestuur er van verwacht, hangt in belangrijke mate ook af van de zorg, die men aan zgn. bijkomstigheden besteedt, d.w.z. of men er in slaagt de sfeer te scheppen, die ze verdienen en waaraan behoefte bestaat. De tijd is voorbij dat men mensen er toe krijgt bijeen te komen in een ongezelig hok, dat misschien voldoende was in de 19e eeuw, maar zeker niet aan de eisen, die men thans stelt, voldoet.

Nog niet zo lang geleden hebben wij enkele artikelen opgenomen, waarin o.m. de vraag werd

gesteld, hoe onze bijeenkomsten meer stijl zouden kunnen krijgen en dan een stijl, die overeenkomt met de behoeften van de moderne mens en een eigen karakter bezit. We zijn daar nog niet uit, ook al omdat de enige radicale oplossing van het vraagstuk het eigen gebouw zou zijn. Verheugend is dan ook, dat men in verschillende gemeenschappen niet alleen de noodzaak daarvan inziet, maar ook probeert het zo ver te brengen. In afwachting daarvan zal men het zoeken naar een betere omgeving niet mogen opgeven en met alle middelen moeten trachten het bestaande te verbeteren. Daarbij is het soms al een stap vooruit als de stoelen eens anders worden geplaatst en een bloemetje wordt neergezet.

Voor een bestuur, dat zijn uiterste best doet, een aantrekkelijk programma samen te stellen, is het een teleurstelling, als de leden daarop ternauwernood reageren. Maar het vervelendste is wel, dat die leden ook niet vertellen, waarom ze wegblijven. Dat moet ze dan worden gevraagd, en het is een goed ding, dat er in toenemende mate gepoogd wordt door het opzoeken van de leden hen bij het gemeenschapsleven te betrekken.

Opvallend is verder, dat steeds meer de noodzaak wordt ingezien, te breken met bepaalde vormen, die blijkbaar onvoldoende in staat zijn mensen te activeren. Het groepsgesprek in een huiskamer biedt b.v. de gelegenheid tot betere kennismaking, maar vooral ook tot zelfexpressie in deze zin, dat men van een passieve luisteraar verandert in een actieve deelgenoot aan het gesprek. In allerlei kringen heeft men de waarde hiervan ingezien, ook reeds lang in het Verbond, maar pas nu begint men hier en daar in onze kring dit toe te passen. Op deze manier wordt het ook mogelijk vraagstukken te bespre-

ken, die ons persoonlijk en direct raken en bijdragen tot de meningsvorming hierover. Het gevoel, dat ons bij tijd en wijle bekruipt, dat we er toch niets aan kunnen doen, wordt op die wijze niet alleen minder, maar we doen werkelijk iets, we kunnen in gezamenlijk overleg iets tot stand brengen.

Het georganiseerde humanisme heeft zich in Nederland een plaats veroverd en het is in het leven van velen van betekenis geworden. We zullen echter zonder ophouden en met alle fantasie en vindingrijkheid moeten blijven zoeken naar de vormen en methoden om een geestelijk tehuis voor de buitenkerkelijken te zijn. Ook wie zich niet geroepen voelt om een functie in de organisatie te vervullen, kan door zijn belangstelling daaraan meewerken.

Th. P.

Humanistisch centrum Mens en Wereld

Het jaarverslag van deze Stichting over 1959 is onlangs verschenen. Daarin lezen wij o.a.:

In 1959 werd de voornaamste taak van het Centrum, de versterking van het contact en het uitwisselen van gegevens tussen de humanistische organisaties, alsmede de leiding van het Humanistisch Instituut voor Sociaal Onderzoek, en de Pers- en Documentatiedienst, in regelmatig gehouden bijeenkomsten van de bestuursleden, op vruchtbare wijze voortgezet. Daarnaast zag het Humanistisch Instituut voor Sociaal Onderzoek zijn pogingen, een subsidie te verkrijgen voor een onderzoek naar de buitenkerkelijkheid, met succes bekroond. Het kon dus in 1959 met de werkzaamheden daartoe beginnen.

Plannen werden uitgewerkt om in 1960 in enkele plaatsen in Nederland, een proef te nemen met ontmoetings- en gespreksmiddagen voor „niet-aangesloten” buitenkerkelijken. Deze nieuwe activiteit naar buiten van het Centrum moet beschouwd worden als een proefneming om te onderzoeken welke behoeften er op dit gebied onder buitenkerkelijken leven.

Interne conferenties voor bestuursleden en kaderleden der deelnemende organisaties, zoals die in het verleden met succes zijn georganiseerd, zullen ook in de toekomst weer worden gehouden, zodra zich onderwerpen aandienen, die, naar het oordeel van het bestuur, onderling overleg der hoofdbesturen of functionarissen en gezamenlijke beleidsvorming of meningsvorming noodzakelijk maken.

Bij het Centrum zijn aangesloten Humanitas, het Humanistisch Verbond, de Stichting Bureaux voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden, de A. H. Gerhardstichting, het Humanistisch Thuisfront, de Weezenkas en de Humanistische Werkgemeenschap in de Partij van de Arbeid.

Dr. Gerhard Szczesny, schrijver van het boek „De toekomst van het ongelooft” komt in Nederland spreken.

De lezingen worden gehouden:

20 oktober Den Haag, Haagse Kunstkring, aanvang 20.00 uur

24 „ Rotterdam, lezingenzaal boekhandel Voorhoeve & Dietrich, aanvang 20.00 uur

25 „ Utrecht, Esplanade, aanvang 20.15 uur

26 „ Amsterdam, bovenzaal Americain, aanvang 20 uur.

Kaarten voor de lezing in Den Haag zijn verkrijgbaar bij boekhandel Van Stockum, Buitenhof 36. Voor de overige plaatsen wordt u verwezen naar een mededeling in „Mens en Wereld” van 22 oktober en naar de gemeenschapssecretariaten.

H. G. Cannegieter 80 jaar

17 september vierde ons medelid, de heer H. G. Cannegieter, zijn 80ste verjaardag. We hebben de jarige van harte gelukgewenst en wij mogen ons gelukwensen met een zo bekende en veelzijdige geestverwant in onze gemeenschap.

Bij een onderhoud dat ik met hem mocht hebben, viel het mij op, welk een groot en veelomvattend gebied zijn interesse bestrijkt. Daar is zijn journalistiek werk, hij was 45 jaar aan de N.R.C. verbonden en hij publiceert nog geregeld in dagbladen, er was zijn taak bij de School van Maatschappelijk Werk, die hij jarenlang waarnam, zijn functie – vanaf de oprichting tot voor kort – als curator van het Kennemer Lyceum. Iedereen kent de heer Cannegieter van zijn lezingen voor de gemeenschappen en voor de radio en als samensteller van onze kalender, eerst samen met G. Stuiveling, later alleen. Hoe groot moet je belezenheid zijn, wil je elk jaar weer nieuwe, toepasselijke gedichten en citaten vinden!

Dan is de heer Cannegieter voor Haarlem de oprichter van de „Nederlandse Vereniging Bescherming Voetgangers”, een vereniging, die zijn volle aandacht en energie heeft. Voor de voetgangers, deze langzaam in het gedrang rakende groep, wordt naar grotere veiligheid gezocht, er verschijnt een maandblad, er zijn lezingen en men is door het lidmaatschap tevens bij verkeersongevallen verzekerd.

Maar dit zijn de nuttige, de daagse kanten, veel boeiender, essentiëler, dieper rakend is zijn schrijverschap. 50 jaar geleden publiceerde hij zijn eerste boek, nu staat er een hele rij, afwisselend en verrassend van inhoud. Daarbij is een studie over de Christusfiguur, studies over een maatschappelijk onderwerp, een allercharmantst boekje over Parijs, er is onder het pseudoniem John Dane een verhaal dat in Engeland gesitueerd is (waarvan de eigenwijze kritiek beweerde, dat de *vertaling* enkele anglocistische schoonheidsfoutjes had). Bijzondere indruk maakte op mij zijn laatst gepubliceerde boek „Vier schoten voor een vrouw”. Het verhaal speelt, zoals de meeste zijner boeken, in zijn geboortestreek Friesland. Het heeft alle directheid, alle hartstochtelijke geladenheid, die door de soberheid der woorden neergehouden wordt tot dat onderstatement, dat wij bij onze schrijvers zoeken en bewonderen. Het is uitverkocht, u kunt het alleen nog in een bibliotheek vinden. In het aanstaande voorjaar verschijnt zijn nieuwe roman met de wonderlijke titel „Mijn varkens en mijn zoon”. Er zijn vaste plannen voor een nieuw boek – ach, gaat het u niet als mij, denkt u ook niet: het is heerlijk om zó 80 te zijn!

M. T.-S.

(Overgenomen uit „Humanistisch Contact”, orgaan van de gemeenschap Haarlem)

Emigratie

In het nummer van 18 juni van dit blad hebben we namens de emigratie-commissie verzocht om aan haar secretaris, Mr. M. G. Rood, Lomanstraat 18 huis, in Amsterdam-Z zoveel mogelijk adressen te zenden van geëmigreerde vrienden, kennissen en familieleden, teneinde het net van contacten uit te bouwen. Hoewel het niet overweldigend was, hebben toch een aantal van onze leden aan dit verzoek voldaan.

We hebben echter de indruk, dat er nog heel wat meer mensen in het Verbond rondlopen die ons daarbij zouden kunnen helpen. Het gaat er vooral om, met reeds naar het buitenland vertrokken geestverwanten in contact te komen, om van hun ervaringen gebruik te maken, en daarmee nieuwe emigranten te helpen. Het moet zo worden, dat we net als de kerken over een organisatie gaan beschikken, die in alle emigratielanden haar steunpunten heeft en die eventueel de nieuw aangekomenen die zich niet bij een kerk thuisvoelen, ter zijde kan staan.

Vandaar het dringend verzoek, zo veel mogelijk adressen aan de emigratie-commissie ter beschikking te stellen.

Deze commissie is verder van plan, op 12 en 13 november een conferentie op „De Ark” te beleggen, waarvoor vertegenwoordigers van de gemeenschappen en raadslieden zullen worden uitgenodigd. Enkele deskundigen op het gebied van de emigratie zullen over facetten van de emigratie, die in het bijzonder de mens raken, spreken, terwijl daarnaast de taak, die humanisten voor de buitenkerkelijke emigranten verrichten, en de daarbij gevolgde werkwijze, behandeld zal worden.

3 maanden gratis.

Abonneert u op „Het Woord van de Week”, het orgaan van de Humanistische Luisterkring.

Wie zich thans bij de administratie, Oudegracht 152 Utrecht als abonnee voor 1961 opgeeft en nu reeds het abonnementsgeld voor dat jaar stort, ontvangt alle nog in 1960 verschijnende nummers gratis.

Het abonnementsgeld bedraagt f 4,- per jaar en kan gestort worden op postgiro 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Utrecht, onder vermelding van „nieuwe abonnee 1961”.

Huisvesting van buitenkerkelijke bejaarden

Op 25 maart 1949 werd te Amsterdam in het leven geroepen de A. H. Gerhard Stichting, die tot doel had de oprichting en instandhouding van bejaardentehuizen op humanistische grondslag, in het bijzonder voor hen, die niet tot enig kerkgenootschap behoren. De Stichting kwam tot stand door samenwerking van het Humanistisch Verbond en de Vrijdenkersvereniging De Dageraad en sedert enkele jaren staat in de tuinstad Sloterveer het A. H. Gerhardhuis, waarvan het hoofdgebouw aan 235 personen plaats biedt, terwijl nog 24 afzonderlijke woningen voor echtparen, die voor zichzelf kunnen zorgen, tot het complex behoren.

Ook in andere steden bestaan plannen tot oprichting van tehuizen, niet alleen van de Stichting, maar ook van Humanitas, de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werk. Deze bouwt thans in Beverwijk een flatgebouw met een aantal afzonderlijke woningen.

Het congres van Humanitas, dat in dit voorjaar werd gehouden, besloot zich bij de A. H. Gerhard Stichting aan te sluiten, om tot een betere samenwerking op dit zo belangrijke gebied te komen. De voorbereidingen hiertoe zijn thans vrijwel gereed, zodat binnenkort de stichtingsakte voor deze gemeenschappelijke onderneming notarieel zal worden verleden. De naam van de stichting wordt gewijzigd in Humanistische Stichting voor Huisvesting Bejaarden.

Bezoek

Tweede Kamerleden

Op uitnodiging van het hoofdbestuur hebben een aantal Tweede-kamerleden van bijna alle fracties een bezoek gebracht aan enkele instellingen van de humanistische organisaties. Na een ontvangst en een lunch in het Erasmushuis, bezochten de gasten de eerste dag het kinderruis Ellinchem te Ellecom van Humanitas, reden vervolgens naar het militair tehuis De Leemberg van het Humanistisch Thuisfront te Vierhouten en daarna naar De Ark, waar het diner werd gebruikt. 's Avonds vonden gesprekken plaats met een aantal functionarissen van het Verbond.

De volgende dag werd eerst het Coornhert-huis te Driebergen bezichtigd, het kort geleden geopende Vormingscentrum voor militairen, terwijl daarna het A. H. Gerhardhuis voor buitenkerkelijke bejaarden werd bekeken. Gedurende de twee dagen van deze excursie was er alle gelegenheid om over doel en werk van het Verbond te praten en misverstanden uit de weg te ruimen.

Kerstkamp

op De Ark

De traditie getrouw wordt dit jaar op „De Ark” in Nunspeet een Kerstkamp gehouden, waarbij het verschil met voorgaande jaren zal zijn, dat nu ook de kinderen welkom zijn. De leiding van dit kamp hebben de Hr. en Mevr. Lageman, terwijl kinderleiding aanwezig zal zijn.

Het kamp begint zaterdag 24 december om 18 uur en eindigt maandag 26 december na het diner. De kosten bedragen f 21,- per persoon, diner op zaterdag inbegrepen.

Als er voldoende belangstelling voor bestaat, kan men nog 2 dagen langer blijven voor de schappelijke prijs van f 6,- per dag p.p.

De ervaring heeft geleerd, dat er altijd voor deze kampen meer liefhebbers dan plaatsen zijn, zodat het dus verstandig is zich zo spoedig mogelijk aan te melden bij: Vakantie- en conferentieoord „De Ark”, Belvédèrelaan 14 te Nunspeet. Tel. 03412-2404.

Pers- en documentatiedienst

Deze uitgave van het Humanistisch Centrum Mens en Wereld die door de leden van het Verbond en ook door de bestuurders nog onvoldoende wordt gelezen, heeft tot taak de pers van nieuws over de humanistische organisaties te voorzien. Daarnaast wordt een belangrijk deel van de inhoud ingenomen door de weergave van artikelen, die in de kranten over het humanisme en de organisaties verschijnen.

In 1959 kwam het Documentatieblad 11 maal uit. Dat wil zeggen alle maanden, met uitzondering van een gecombineerd nummer voor de maanden juli en augustus. De samenwerking met het Belgische Humanistisch Verbond ter verkrijging van Belgisch nieuws opende de mogelijkheid ook dit nieuws vrij regelmatig en uitgebreid in het blad op te nemen.

Het moderne humanisme heeft ook in 1959 vrij veel belangstelling van de zijde van de pers ontvangen. Over het algemeen kan men zeggen dat het gehalte van de publicaties stijgt. Schimpende en hatelijke uitlatingen komen steeds minder voor. Ook het onjuist weergeven van feiten neemt af. Van de zijde van de persdienst is er naar gestreefd de pers zo goed mogelijk in te lichten. Als leidraad geldt daarbij de opvatting

dat het de taak van de persdienst is de pers zo goed en zo uitvoerig mogelijk te documenteren, zonder aanzien van politieke, godsdienstige of levensbeschouwelijke richting van het blad dat om documentatie vraagt.

Voor bijeenkomsten die voor de pers toegankelijk waren zijn steeds ook de katholieke en protestantse bladen uitgenodigd. Van katholieke zijde is aan deze uitnodigingen aanmerkelijk meer gevolg gegeven dan van protestantse.

In de loop van 1959 zijn de „Gelderlander-Pers” en „Het Parool” overgegaan tot het invoeren van een regelmatig verschijnende Humanistische rubriek. Deze bladen putten voor het samenstellen van deze rubriek uit de gegevens van het Documentatieblad en uit andere gegevens, welke hun door de persdienst, op hun verzoek, worden verstrekt.

Ook in 1959 verzorgde de Pers- en Documentatiedienst het nieuwspraatje voor de humanistische uitzendingen van de Wereldomroep. Deze uitzendingen hebben viermaal per jaar plaats.

De redactie van de Pers- en Documentatiedienst berust bij Mevr. Mr. H. Singer-Dekker, lid van het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond.

De toekomst van het ongeloof

Onder bovenstaande titel is nu ook de Nederlandse vertaling van het opzienbarende boek van Dr. G. Szczesny „Die Zukunft des Unglaubens” verschenen. Aan dit boek is in verschillende bladen nog al wat aandacht besteed, terwijl ook in „Mens en Wereld” enkele artikelen eraan gewijd werden.

Op uitnodiging van de uitgever zal Dr. Szczesny in Nederland enige lezingen komen houden. Het plan is, dat hij op 20 oktober in Den Haag spreekt, op 24 oktober in Rotterdam, op 25 oktober in Utrecht en op 26 oktober in Amsterdam. Vermoedelijk zal ook voor de radio een gesprek met hem plaats vinden, waaraan onzerzijds voorzitter Dr. Van Praag zal deelnemen.

Wij menen, dat ook voor onze leden het van het grootste belang is, deze lezingen te bezoeken en zullen er dan ook voor zorgen, dat zij die in bovengenoemde plaatsen en in de omgeving wonen, van plaats en tijd op de hoogte zullen worden gesteld.

Nu de vertaling er is, verdient het verder aanbeveling, zoals overigens in enkele gemeenschappen al gebeurt, er eens een inleiding over te laten houden en erover te discussiëren.

„De dreigende crisisverschijnselen van deze tijd kunnen slechts tegengehouden worden als men alle mensen, die voor altijd van het christendom vervreemd zijn, helpt in te zien, dat deze vervreemding hen noch van de mogelijkheid, noch van de verplichting ontheft te zoeken naar wat hun leven zin kan geven” Dr. G. Szczesny in „De toekomst van het ongeloof”.

Zorgt er voor, dat iedere luisteraar naar het humanistische woord lid wordt van de Humanistische Luisterkring. Ook uw huisgenoten.

Enkele belangrijke uitgaven van het Verbond

De dag ligt nog voor ons (schets van een humanistisch wereldbeeld) door dr. J. P. van Praag f 0,35
De Idee van de Openbare School, door dr. J. C. Brandt Corstius f 0,60
Wat ben ik eigenlijk? f 0,25
Dit wordt gedaan f 0,30
Een verrassende ontmoeting f 0,25
Beginsel en Doel van het Humanistisch Verbond f 0,25
Echt en onecht in geloof en ongeloof, door prof. dr. T. T. ten Have f 0,75
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom, door A. J. Groenman-Deinum f 0,75
Modern Humanisme, door dr. J. P. van Praag (Overdruk uit Scientia) f 1,75
Humanisme en Rede, een serie opstellen van:
J. P. van Praag: Inleiding
T. T. ten Have: Rationeel Humanisme
Albert Daan: Het begrip rede
Libbe van der Wal:
De draagkracht van de rede
H. J. Blackham: De toets der rede
H. Bonger: Verdraagzaamheid en rede
Humanisme en Religie, een serie opstellen van:
J. P. van Praag: Inleiding
D. H. Prins: Religie en beleving
P. Schut: Rede en religie
G. H. Steurman:
Mens en kosmos bij Goethe
H. Redeker: Religieus existentialisme
Kwee Swan Liat: Oosters humanisme f 1,90

Nieuwe brochure van de H. J. G.

De Humanistische Jongeren Gemeenschap heeft een nieuwe brochure de wereld ingestuurd onder de pakkende titel „Demasqué der H.J.G.” Hierin wordt niet alleen het doel en de betekenis van deze jongerenorganisatie uiteengezet, maar eveneens iets verteld over het Verbond en de andere Humanistische verenigingen. Belangstellenden kunnen een exemplaar aanvragen bij het secretariaat Nijvelsingel 5 III te Utrecht.
Op 17 en 18 september werd ook een landelijk weekend in Amsterdam gehouden, met inleidingen over het vraagstuk van de verdraagzaamheid, naar aanleiding van de syllabus, die enkele maanden geleden over dit onderwerp verscheen.

Woord van de week

Zeer verheugend is het feit, dat dit kleine weekblad, waarin de lezingen voor de radio afgedrukt worden en dat tevens nog enkele korte artikelen bevat, een steeds stijgend aantal abonnee's heeft. Meer dan 4500 mensen vinden op maandagmorgen het goed verzorgde blaadje in hun brievenbus en kunnen dan op hun gemak de toespraak van de vorige dag overlezen.

Velen geven na lezing het blad door aan een belangstellende, zodat het meehelpt aan de verbreiding van de humanistische denkbeelden. Wie nog geen abonnement heeft, kan een proefnummer aanvragen bij de administratie, Oudegracht 152. Let u verder op de mededeling in dit nummer.

Herfstvakantie in De Ark

In de periode van 29 oktober t/m 2 november zal bij voldoende deelname in „De Ark” een kamp worden gehouden.

Juist in de herfst is het daar bijzonder mooi en wij adviseren hen, die hiervan kunnen profiteren zich zo spoedig mogelijk op te geven.

De kosten bedragen f 26,- voor volwassenen. Kinderen t/m 11 jaar f 18,-.

Aanvang: zaterdag 29 oktober, voor de lunch. Einde: woensdag 2 november, na de lunch.

Testamentaire Beschikking

Degenen die het Humanistisch Verbond willen gedenken bij testamentaire beschikking, verzoeken wij daartoe de volgende vorm te kiezen:

„Ik vermaak aan het Humanistisch Verbond te Utrecht de som van uit te keren binnen maanden na mijn overlijden, vrij van alle kosten en rechten”.

Nieuws uit de gemeenschappen

Haarlem heeft voor dit seizoen allerlei plannen. Zo gaat men o.a. de traditioneel geworden contactavonden vervangen door groepsgesprekken in verschillende delen van de stad. Nieuw is ook de vorming van een toneelclub, waarvoor men de medewerking van een deskundige heeft weten te krijgen.

Zandvoort verrast ons met een aantal bijeenkomsten, die deels van kunstzinnige aard zijn, maar waar ook vragen besproken worden, die in het hedendaagse leven in de belangstelling staan. Ook een forumavond staat op het programma.

In **Den Haag** is weer een belangrijke stap vooruit gedaan in de richting van deelgemeenschappen, waardoor een intensiever leven mogelijk wordt.

In de **Loopmare van Amsterdam** wordt de leden nog eens duidelijk onder de neus gewreven, dat het nu afgelopen is met de districten. De federatie telt vanaf 1 januari 7 geheel „volwassen, zelfstandige, autonome, zelfbeslissende, onafhankelijke, etc. etc., gemeenschappen”. Afgezien van alle andere voordelen schijnt het de ledengroei te bevorderen.

Arnhem past zich aan. In de eerste plaats aan de treinenloop, die wijziging heeft ondergaan en waardoor het noodzakelijk werd het aanvangs-

uur van de bijeenkomsten op 11 uur te stellen. Dit maakt het voor de sprekers wat gemakkelijker, die nu een uurtje later van huis kunnen gaan. Bedankt voor de attentie. Wat ook opvalt is, dat men het aandurft nieuwe sprekers te vragen, die op de sprekerslijst vermeld zijn. Niet dat de bekende het niet goed deden, maar men gaat met zijn tijd mee.

De vrouwengroep in **Soest** blijft floreren en breidt zich uit. Men komt niet alleen regelmatig bij elkaar, maar gaat er ook samen op uit, als er in de omgeving iets te zien is, wat de moeite waard is.

Beverwijk kondigt een werkgroep aan, met als onderwerp „De mens en de samenleving”. Deze gemeenschap is de pionier op het gebied van het groepsgesprek en gaat daar, gezien de goede ervaringen, onverdroten mee door.

Ook **Voorburg-Rijswijk** komt deze keer, zoals trouwens elk jaar, met frisse ideeën. Instuifavonden, een reeks lezingen over het gezin en een serie huiskamerbijeenkomsten over geestelijke stromingen bieden elk wat wils. Men heeft ook de noodzaak ingezien van een beter zaaltje in Rijswijk. Traditie is mooi, maar mag geen last worden.

Nieuws van het Steunfonds

I. U veronderstelde waarschijnlijk, dat het Steunfonds in de achter ons liggende vakantieperiode slecht zou hebben geboerd. Dan bent u er naast.

In juli en augustus noteerden wij 73 giften, die tezamen f 4928,50 bijeen brachten.

Het saldo kwam daardoor op 1 september 1960 op f 25.831,09.

Is uw vrijwillige bijdrage daar nog niet bij? Geen bezwaar. U kent ons Gironummer 6168, t.n.v. Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Amersfoort.

II. Voor het eerst dit jaar vindt u in In en Om geen lijst met initialen van schenkers. We moeten daarmede stoppen. De lijst wordt zo lang, dat we moeilijkheden zouden kunnen krijgen met de redactie, en dat willen we onder geen voorwaarde.

Het is geen ramp, want ieder die een bijdrage stort op de post- of bankrekening van het Steunfonds, en wiens naam en adres leesbaar overkomen, ontvangt een brief, waarin wij dank brengen voor de verleende steun.

III. In Amsterdam, Den Haag en Rotterdam zijn een aantal leden van het Verbond bezig met de voorbereiding van een drietal acties, die in deze maand tot ontplooiing zullen komen. Wij verklappen u daarover nog niets, maar stellen er wel prijs op nu reeds in het openbaar dank te brengen aan hen die het Steunfonds op zo'n voortreffelijke wijze helpen. Het Steunfonds ondervindt steeds meer belangstelling en waardering. Zo moet het!

Waarvoor wordt uw bijdrage gebruikt?

Van elke gulden, die aan contributie ontvangen wordt, gaat:

37½ cent naar uw gemeenschap voor

5 cent naar het gewest voor

25 cent naar de sector Geeestelijke Verzorging voor

15 cent naar het administratieve apparaat voor

9 cent naar de algemene organisatie voor

4½ cent naar propaganda en publiciteit voor

3 cent naar Socrates enz. voor

1 cent naar steun voor

bijeenkomsten, vergaderingen, scholing, gemeenschapsorgaan, propaganda, ziekenbezoek, enz.,

conferenties, kaderscholing, opleiding, studiedagen, land- en familiedagen enz.,

verzorging van gedetineerden (in 1959 ruim 800 gevallen in 40 inrichtingen);

contacten met arbeiders in 20 kampen; bezoek in 25 plaatsen aan ziekenhuizen en sanatoria; hulp aan gerepatrieerden; steun door middel van plaatselijke raadslieden en bureaus; opleiding en contact met meer dan 80 vrijwillige raadslieden; conferenties en scholing;

de gehele administratie en correspondentie; verzorging van alle uitgaven, brochures, rapporten en documentatie; beheer conferentieoord; salarissen personeel enz.;

bestuur, kaderscholing, conferenties, steun aan gemeenschappen en gewesten, congres, commissies, internationale contacten, enz.;

uitgave Mens en Wereld, In en Om, Kader, Woord van de Week, propaganda, demonstraties, public relations;

wetenschappelijke en culturele arbeid, leerstoel, rekenschap, zomerschool, landdagen enz.; jongeren, Stichting Mens en Wereld, Bureaus voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden enz.

De begroting voor 1960 wijst een tekort aan van f 24.000,-, die uit vrijwillige bijdragen gedekt moet worden. Veel werk moet blijven liggen, omdat de middelen en mankracht ervoor ontbreken.

Uw geld wordt goed besteed en zuinig beheerd.

Lezingen voor de AVRO

Blijkbaar zijn nog niet al onze leden op de hoogte van het feit, dat ook voor de AVRO-microfoon humanisten aan het woord komen. Elke eerste dinsdag van de maand en wel van 15.30 tot 15.45 kunt u hen beluisteren.

Opbouwfonds

Verantwoording over de periode januari t/m augustus 1960.

C. Q.-L. te H. f 10,-; R. K. te B. f 2,50; L. v. G. te B. f 5,-; Penningm. gem. Den Haag f 90,-; Gem. Middelburg f 4,-; G. J. S. te H. f 100,-; J. S. te A. f 10,-; P. V. te H. f 5,20; Gem. Wageningen f 12,-; D. d. B. te St.J.P. f 15,-; Dr. S. D. te G. f 100,-; J. H. v. d. L. te A. f 1,-; A. S. W.-G. te A. f 100,-; J. T. M.-L. te A. f 10,-; N. E. te D. f 10,-; N. J. M. te E. f 500,-; Gem. Arnhem f 40,-; Gem. Voorb. R. f 54,-; Gem. G. f 40,-; R. D. P. te R. f 4,-; J. B. C.-K. te B. f 10,-; J. S. te A. f 10,-; J. H. v. d. L. te A. f 1,-; D. H. W. te H. f 25,-; N.V. P. S. te Z. f 1600,-; J. S. te A. f 10,-; Gem. A. f 20,-; D. C. te A. f 50,-; A. K. f 271,53; B. D. B. te H. f 300,-; J. H. v. d. L. te A. f 1,-; P. H. M. S. te A. f 10,-; O. W. G. H. te L. f 10,-; J. S. te A. f 10,-; A. K. f 168,39; H. B. B. te A. f 200,-; J. S. te A. f 10,-; J. H. W. te N. f 5,-; Wed. P. G. te A. f 5,-; Drs. H. S. te H. f 2,50; J. S. te A. f 10,-; A. K. te H. f 10,-; C. A. v. D. te B. f 10,-; Dr. J. P. v. P. te V. f 675,-; J. H. te O. f 10,-; J. S. te A. f 10,-; C. H.-S. te H. f 10,-; J. S. te A. f 10,-; S. te H. f 192,17; J. S. te A. f 10,-; P. en S. te Z. f 1.600,-; Mevr. T. te N. f 15,-.

Totaal: f 6394,29.

De taal der symbolen

Onder een „symbool” kan men in het algemeen een voorstelling verstaan, die heenwijst naar een verborgen zin en betekenis. Doorgaans wordt verwezen naar iets hogers dan de materiële inhoud van het symbool. Toch is er een zekere overeenkomst, een verband tussen de materiële betekenis en de geestelijke zin, waarnaar wordt verwezen. Wij kennen symbolen niet alleen uit de kunst. Zij zijn cultuuruitingen die wij in alle tijden en bij alle volken aantreffen. In een artikel in de Belgische „Nieuwe Gids” lazen wij over symbolen o.m. het volgende:

De primitieve mens leeft nog in kosmische verbondenheid met de natuur en de machten die hem omringen en kan zijn opvattingen verzinnebeelden in een uiterlijk teken dat direct deze begrippen of de uitwerkingen van deze krachten voor zijn medemensen oproept. Merkwaardig is de gelijkvormigheid van deze tekens in alle culturen ter wereld. Etnologen nemen aan dat de menselijke beschaving zich in onderlinge samenhang heeft ontwikkeld en uitgegaan is van één centrum van waaruit de cultuur zich door migratie heeft verspreid. Andere geleerden betogen dat de menselijke geest zich overal op dezelfde wijze ontwikkelde en deze tekens oerbeelden weerspiegelen die in elke geest sluimeren.

Deze tekens noemt men symbolen. Het woord stamt uit het Latijn symbolum dat op zijn beurt ontleend is aan het Grieks symbolon, afgeleid uit sun-balloon, bijeenwerpen, vergelijken. Het naamwoord betekende oorspronkelijk het samentreffen, het wachtwoord, het kenmerk, het teken, het zinnebeeld. Daar dit uitdrukkingsmiddel nauw verbonden was met ritus en eredienst van geheime genootschappen (mysteriën)

werd het woord symbool gebruikt in allerlei uitgebreide betekenissen, zowel voor voorspellingen, verschijnselen die voor een wenk van de goden konden doorgaan, als voor woorden van militairen en insignes van genootschappen. Soms werd het teken aangewend in de plaats van de magische formule waarmee het verband hield en werd aldus een soort toverfiguur.

Universele tekens

De volgende figuren behoren tot de meest universeel verspreide:

Het labirint, afgeleid van een Grieks woord laburinthos dat misschien van oud-Egyptische oorsprong is. Misschien houdt het verband met labrys (dubbele bijl, offerbijl) waardoor dan de sacrale betekenis zou verklaard zijn. Te Knossos was er een paleis met die naam. Volgens de Griekse sage werd het doolhof door Daidalos voor Minos gebouwd om er het gedrocht, de Minotaurus, in op te sluiten. Het labirint symboliseert hoogstwaarschijnlijk het dodenrijk, de onderwereld waarin de weg zo moeilijk is dat de terugkeer haast uitgesloten is. Hij die toch hieruit terugkeert heeft de overwinning over de dood behaald, is herboren en beschikt over een hogere macht. De darmen van offerdieren werden ook gezien in verband met het labirint, zodat hierbij ook moet worden gedacht aan de afbeelding van de baarmoederholte, waaruit het leven ontstaat.

Het sigillum Salomonis (Salomo's zegel, ster van David) bestaat uit twee ineengesloten gelijkzijdige driehoeken en is een Hebreeuws symbool voor de opperste idee, de Logos, de wereldziel. De driehoek met naar boven gerichte

punt is een mannelijk vuursymbool van het scheppend beginsel. De uiteinden van de basis staan voor de geest en stof. Is de punt van de driehoek naar beneden gericht dan is het een vrouwelijk watersymbool en verzinnebeeldt het de mens als produkt van geest en stof. In elkaar geschoven is het een beeld van de kosmos en van de Drieëenheid.

Nog meer meetskunde

Andere meetskundige magische figuren zijn het hexagram of Davidschild (Grieks 'hex, zes en gramma, het geschrevene), het pentagram (vijfhoek) of drudenvoet (drud, een kwaadaardig wezen volgens de Germaanse mythologie), het magisch kwadraat dat zowel in Lapland als bij de Baliërs aangetroffen wordt en wellicht de oudste uitbeelding van de kosmos is (vier elementen in polariteitsevenwicht), de cirkels en spiralen.

Bij de Boeddhisten heten deze kringen mandala's en dienen als hulpmiddel bij de dagelijkse meditatie. De naar rechts gerichte spiraal is een symbool van de scheppende kracht (Brahma), de naar links gerichte dit van de vernietigende kracht (Shiva). Tot zover „De Nieuwe Gids”.

Wie zich verder wil verdiepen in dit onderwerp en in het bijzonder in de functie van het symbool in de samenleving verwijzen wij naar het boek van dr. J. A. Ponsioen „Symboliek in de samenleving” (1952) en naar een recent artikel van prof. R. F. Beerling „Symbool en samenleving” in het tijdschrift „Mens en Maatschappij” van juli-augustus 1960. P. K.

Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Amersfoort — Postrekening: 6168

Om de toekomst

Nadat de sociologische, politieke en psychologische uitwerkingen van de „christelijke terreur” duidelijk omschreven zijn, trachten Heer en Szczesny ons uiteen te zetten hoe de toekomst van het geloof eruit kan of moet zien. In deze brieven schijnt Friedrich Heer mij op zijn best te zijn, — in zijn betoog over crux en culpa, kruis en leed en schuld, waarin zich veel eeuwenlange christelijke ervaring en denkarbeid uitsprekt.

De ruimte staat mij niet toe, op dit punt nog uitvoerig in te gaan. Ook meen ik, dat wij ons bij dit thema zelf moesten inschakelen, waarbij ik aan het recente opstel van Kwee Swan Liat in „Rekenschap” denk („De gewone mens”), dat merkwaardig — neen, niet merkwaardig maar opmerkelijk dicht bij de opvatting van Szczesny staat. Heel in het kort gaat het om het volgende.

Reeds in zijn eerste boek had Szczesny uitgesproken, dat het leven van morgen door de massa's bepaald zal worden. Ethische „Leitbilder” moeten aan hun wereldbeeld en begrip voldoen: een nuchtere ethiek, vrij van dweperij en overdrevenheid. „Men moet de mens het gevoel geven, dat het beschamend is, wanneer hij zich zelf misloopt („verfehlt”) en dat hij reden heeft trots te zijn, wanneer hij erin slaagt, zich als mens onder zijn medemensen te handhaven.”

Op deze bewust banale conceptie, die immers in gevaar verkeert ergens in de buurt van Brechts „Ballade vom angenehmen Leben” te

recht te komen, had Heer geantwoord met een briljant betoog over zijn grootser, dieper en spanningsrijker levensvisie. Maar in zijn vierde brief herhaalt Szczesny zijn overtuiging: „Ieder mens ervaart zich zelf niet slechts als vitaal en drift-gebonden maar ook als zedelijk wezen. Hij ervaart spontaan, dat alle moraliteit in zijn wezen zelf is geworteld. De taak van een „natuurlijke” ethiek bestaat dus hierin: onder de puinhopen van de ineengestorte methafysische bovenbouw de door de natuur gegeven basis van alle humaniteit weer open te leggen en zo duidelijk in het licht te stellen, dat bewustzijn en wil van de mens zich juist met dit wezens-element vereenzelvigen.

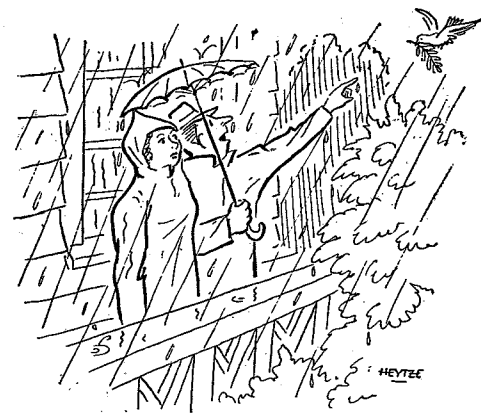
Ik zie waarempel geen reden, waarom Leitbilder en Leitbegriffe, die op zulke wijze ontstaan, minder hecht gegrondvest zouden zijn als diegenen, die zich op openbaring en gebod beroepen. Ik ben zelfs de mening toegedaan dat zulke uit de ervaring direct gewonnen en met haar in overeenstemming te brengen ethische principes aanzienlijk vaster gegrondvest zijn dan alle wetstafelen van de berg Sinai.”

Wie de laatste brieven in z'n geheel leest zal het met mij eens zijn, dat hier een christen en een humanist met een zeldzame oprechtheid, eenvoud en moed de diepste problemen van onze samenleving geraakt hebben. En ik ben er van doordrongen, dat wij deze problemen de baas zouden worden, ook wanneer de „beslist-niet-christen” Gerhard Szczesny en de diep-overtuigde christen Friedrich Heer maar enigszins representatief waren voor hun respectievelijke groepen. Hein Herbers

Nederland voor honderd jaar

De Nillmij, een levensverzekeringmaatschappij, die op 31 december 1859 in het toenmalige Batavia werd opgericht en negen jaar geleden haar zetel naar Nederland verplaatste, heeft het eeuwfeest aangegrepen om een gedenkboekje uit te geven van een zeer bijzonder karakter. In „Nederland voor honderd jaar” wordt een beeld gegeven van het leven onzer voorouders in de jaren 1840-1870, zoals dat bewaard is gebleven in reisverhalen, kronieken en andere geschriften, in schilderijen, etsen en aquarellen. Dr. W. Jappe Alberts en jonkvrouw J. M. van Winter verzamelden en schiften het materiaal; J. B. Wolters te Groningen zorgde voor een vlekkeloze technische uitvoering. D-z

Op „De Ark”

- Kijk nou eens... op de laatste dag van onze vakantie!

A.H. Gerhard Stichting wijzigt haar naam - „Humanitas” treedt toe

Op 26 september waren enkele bestuursleden van de A. H. Gerhard Stichting tot instandhouding van tehuizen voor buitenkerkelijke bejaarden bij notaris E. Bennink Bolt te Amsterdam om hun handtekening te zetten onder opnieuw vastgestelde (gewijzigde) statuten. De naam van de stichting luidt thans: HUMANISTISCHE STICHTING VOOR HUISVESTING VAN BEJAARDEN.

In de geschiedenis van de A. H. Gerhard Stichting, die op 25 maart 1949 door de Vrijdenkersvereniging „De Dageraad” (thans „De Vrije Gedachte”, vereniging tot bevordering van zelfstandig denken) werd opgericht en waartoe het Humanistisch Verbond op 21 december 1951 als mede-initiatiefnemer toetrad, viert men wederom een belangrijk moment. De statutenwijziging betekende de vastlegging tussen de hoofdbesturen van „De Vrije Gedachte”, het Humanistisch Verbond en de Vereniging voor Maatschappelijk Werk „Humanitas”. Deze besprekingen hebben ertoe geleid dat ook „Humanitas” als mede-initiatiefneemster tot het in het leven roepen van de stichting wordt beschouwd. Het doel en de werkwijze van de stichting, zoals tijdens genoemde besprekingen overeengekomen, zijn in de statuten vastgelegd. In het bestuur van de stichting zijn van elk der constituerende organisaties vier bestuursleden opgenomen en de hoofdbesturen hebben daarenboven gezamenlijk een voorzitter benoemd.

Economie en humanisme

Het Franse tijdschrift „Economie et Humanisme” (Uitg. Paris 262, rue Saint-Honoré) begint in het maart-aprilnummer 1960 met een artikel van de Franse socioloog Joseph Folliet over de verhouding tussen technische vooruitgang en menselijk geluk. De techniek helpt de mensen een minimum van welzijn te verwezenlijken doch dit minimum is slechts voorwaarde tot het geluk. Te grote rijkdom kan even ongunstig zijn voor de mens als armoede. Tot slot merkt schrijver op dat technische vooruitgang en menselijk geluk niet van dezelfde orde zijn. De technische vooruitgang is een collectief gebeuren terwijl het menselijk geluk in wezen een persoonlijke opgave is voor ieder mens.

Het volgende artikel van J. Austruy „L'économiste et les civilisations” bestrijkt een terrein dat verwant is met de problemen van het eerste artikel. De Westerse landen hebben al te veel de neiging gehad aan de minderontwikkelde landen een economisch schema op te dringen dat geen rekening hield met de eigen geaardheid van deze landen. De economie van een land hangt zeer sterk samen met de aard van de beschaving welke aan deze economie ten grondslag ligt. Het toepassen van een begrip als nationaal inkomen in een vergelijking tussen landen met een verschillende beschaving schept onoverkomelijke moeilijkheden.

Onder de titel „Le marxisme à l'épreuve de l'histoire” geeft prof. Jolif een kritische beschouwing over de marxistische theorie.

Een van de zwakke punten van het marxisme is dat het een zeer vereenvoudigd begrip „sociale klasse” hanteert, een begrip dat met de werkelijkheid niet overeenstemt zodat de sociale geschiedenis niet is verlopen zoals door de marxistische leer werd voorspeld.

Dit tijdschriftnummer bevat verder nog een analyse van het gaullisme, een artikel over Laos, de resultaten van een religieus-sociologische enquête naar de geloofspraktijk in het kolenbekken van Alès.

Tenslotte zijn er beschouwingen over de Franse boeren, het vraagstuk van de grote wooneenheden en een studie over de industriële loonkosten in Europa.

Wijder vlucht

Voortbouwende op de middelen, de kennis en de ervaring van de A. H. Gerhard Stichting en versterkt met de capaciteiten van de door „Humanitas” benoemde bestuursleden, kan de Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden haar vleugels thans wijder uitslaan tot leniging van de nood onder de bejaarden die onderdak en verzorging behoeven en het op prijs stellen te worden gehuisvest in een huis waarin zij zich, ook voor wat betreft hun levens- en wereldbeschouwing, „thuis” voelen.

Eendrachtig zullen van nu af aan drie landelijke organisaties in de Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden samenwerken. Deze stichting zal de werkzaamheden coördineren, plaatselijke initiatiefnemers adviseren en andere diensten verlenen. Veel „door schade en schande wijs worden” zal plaatselijke initiatiefnemers kunnen worden bespaard en aan nu nog sluimerende initiatieven zal leven kunnen worden ingeblazen omdat de omvangrijke taak, waarvoor velen tot nu toe teruggeschrokken, aanmerkelijk zal kunnen worden verlicht door het bestuur en het bureau van de landelijke stichting die zich ten doel stelt:

„het bevorderen van de totstandkoming van bejaardentehuizen op humanistische grondslag, in het bijzonder ten behoeve van bejaarden die geacht willen worden niet tot enig kerkgenootschap te behoren, en voorts van al hetgeen met dit doel verband houdt in de ruimste zin des woords”. J. B.

Oproep tot bezinning

Prinses Wilhelmina heeft, daarin gesteund door Koningin Juliana, de wens uitgesproken dat er jaarlijks een stonde van bezinning zal zijn met betrekking tot het nog steeds toenemend aantal verkeersongevallen en slachtoffers. Het Verbond voor Veilig Verkeer, van deze wens op de hoogte gesteld, heeft besloten op zijn jaarvergadering, die op 12 oktober in Groningen wordt gehouden, een oproep tot bezinning te doen uitgaan aan alle weggebruikers. Verwacht mag worden dat de Koningin zich op deze dag via de radio tot het Nederlandse volk zal richten.

Het hoofdbestuur van het Verbond voor Veilig Verkeer heeft zich voorts met het verzoek tot de kerken gericht in de openbare godsdienstoefeningen van zondag 9 oktober de toehoorders enige ogenblikken te bepalen bij hun grote verantwoordelijkheid voor de veiligheid op de weg en hen daarbij vooral te wijzen op het gebod der naastenliefde voor enkeling en gemeenschap.

Tevens wil dat hoofdbestuur op de dag van 12 oktober een aantal bijzondere gebeurtenissen doen plaatsvinden, waarin onder meer de scholen en bedrijven zullen worden betrokken. Daartoe behoort onder meer de verspreiding van een stijlvolle affiche „Bezinning”.

Boeken in kort bestek

In *De lange droom* bewijst Richard Wright opnieuw zijn begrip voor het lot der negers en voor de maatschappelijke achtergronden die het rassenprobleem in Amerika tot een zo beklemmende en beschamende tragedie maken. Met grote dramatische kracht beschrijft hij in zijn jongste boek het leven van een negerjongen, die het zijn ras aangedane onrecht aan den lijve ervaart, maar de hoop blijft behouden op een betere toekomst. (A. W. Sijthoff, Leiden. 1959)

De schaduw van de regen bevat drie novellen van de jonge schrijfster Inez van Dullemen,

Cider voor arme mensen

De psychische doorleving van menselijke situaties en relaties, die zich al in haar roman *De ingewijden* (1957) manifesteerde, is de kern van Hella Haasses jongste roman *Cider voor arme mensen*. Zij heeft de conflicten die een buitenechtelijke verhouding meebrengt, tot de bodem uitgediept, daarbij motief en daad, verlangen en werkelijkheid met feilloze helderheid blootleggend.

Reinier Moorslag, een jong psycholoog, is om zich zelf te kunnen blijven tegenover zijn energieke, steeds hooghartig-gesloten vrouw, een verhouding begonnen met een individualistisch ingesteld meisje, Marta Wijk. Beiden wensen en aanvaarden hun verhouding uit een reactie tegen het leven dat zij gedwongen zijn te leiden: Reinier wil zijn twijfel en schuldgevoel tegenover zijn vrouw compenseren met zijn liefde voor Marta; Marta tracht zich te bevrijden uit de sfeer van rust en kalmte die haar verloofde Paul omgeeft.

Het conflict dat in de verhouding voortdurend ondergronds smeulde, spitst zich toe in een toevallige situatie tijdens een vakantietocht. Op weg van Antwerpen naar Parijs krijgt de auto waarmee zij reizen, in het Franse dorpje Chatigny sur l'Esne panne. Reinier en Marta zijn gedwongen een dag en een nacht in het armoedige dorpje te blijven, waarin de mensen een volstrekt andere leefwijze en mentaliteit hebben. Het ongewone van de situatie dwingt tot berusting en reken-schap. In enkele lange dialogen – onderbroken door flashbacks – wordt aan Marta de achtergrond van Reiniers liefde duidelijk. Hij heeft haar genomen om zich als man tegenover zijn vrouw te kunnen handhaven. In haar verwijt dat Reinier hiermee hun verhouding degradeert, besefte Marta de onhoudbaarheid van hun omgang. Hun liefde heeft slechts gediend als kortstondig werkende medicijn. Wat het extract van essen-bladeren voor de dorpsbewoners is: cider voor arme mensen, dat is voor Reinier en Marta de illusie dat zij door hun gelijke gerichtheid tegen de keiharde zekerheid van wie zij liefhadden, tevens gelijkgestemden zouden zijn en dus voor elkaar bestemd. Het besef dat zij in een vicieuze cirkel rondlopen, wordt gekarakteriseerd door het gelijke begin en einde van het boek: de beschrijving van een naderend onweer.

Hella Haasse heeft met dit boek haar meesterschap over de stijl en de vorm bewezen. Mogen de interpolaties en de flashbacks – die als exposé van Reiniers en Marta's verleden dienen – op het eerste gezicht wat schematisch aandoen, de overkoepeling van fijne intuïtie en gevoel voor evenwicht zorgt voor een gave afronding. F. de V.

Hella S. Haasse - Cider voor arme mensen; Querido. Prijs f 7,90.

drie verhalen van ontmoetingen tussen mens en medemens. In een fijnzinnige, beeldrijke stijl vertelt zij van zulke ontmoetingen, van het aarzeland tasten naar elkander en het altijd toch zo vluchtige contact dat soms even de weemoed om eigen eenzaamheid doorbreekt en verdrijft. (N.V. Em. Querido's Uitgeversmij., Amsterdam. 1960)

Willem G. van Maanen geeft in *Taal noch teken* wederom blijk van het talent, dat zijn vorige boeken een goed onthaal deed vinden in de Nederlandse lezerskring. Hij beschikt over een bondige, directe zeggingskracht, waarmee hij recht op de man af mensen en situaties weet te schilderen en die eigenschap laat hem ook nu niet in de steek. Maar hoe kunstig hij zijn figuren in dit nieuwe boek ook heeft opgesteld, er ontbreekt precies dat ene aan wat ons in hen zou kunnen doen geloven: een eigen, herkenbaar leven. Jammer. (N.V. Em. Querido's Uitgeversmij., Amsterdam. 1960) D-z

IK denk er ZO over

Kolonialisme, een veelzijdig probleem

De discussie tussen de heer P. D. van Royen en Cursiefschrijver in het voorlaatste nummer van M. en W. heeft niet alleen allerlei vragen opgeroepen maar ons ook weer eens de noodzaak aangetoond om te komen tot een genuanceerde beoordeling van het kolonialisme zonder emotionele zwart-wittekening. Dat er ook in de voormalige koloniën historici zijn, die op dit gebied naar een grotere objectiviteit streven bewees onlangs de Indiër Mahadeo Joshi, algemeen archivaris van India, die op het congres van historici in Stockholm sprak over de kwade en de goede kanten van het Britse koloniale bestuur. Het kolonialisme is een veelzijdig probleem, dat zeker niet in een artikelje of een polemiekje kan worden afgedaan. Vanuit *ethisch* standpunt moet men het koloniale stelsel, voor zover het uitbuiting van economisch zwakkeren betekent, uiteraard verwerpen. Maar ook hierbij moet bedacht worden, dat „het” kolonialisme een vage generalisatie is, al vertonen de koloniale stelsels bepaalde overeenkomsten. Er zijn vele vormen van kolonialisme, er zijn diepgaande verschillen tussen het Engelse, Nederlandse, Franse, Portugese en Russische kolonialisme. Er is de oude vorm van het negentiende-eeuwse kolonialisme en de moderne, zoals bv. het kolonialisme dat de Russen thans in Oost-Europa bedrijven. De Engelsen hebben zich in het verleden bepaald niet populair gemaakt door hun streven de „colour-bar” of de „apartheid” te handhaven. De Fransen in Afrika en de Russen in Centraal-Azië zijn in dit opzicht veel minder „raciaal” ingesteld. Engelsen en Nederlanders hebben de godsdiensten en volksgewoonten steeds ontzien, terwijl de Russen in hun Centraal-Aziatische gebieden (Toerkestan) de islam zoveel mogelijk hebben bestreden.

Een geheel ander probleem is de vraag of het kolonialisme, zoals veelal wordt gesteld, de *economische en sociale ontwikkeling* in de koloniën heeft afgeremd.

Falende evolutie

Het is uiteraard onmogelijk om vast te stellen hoe de ontwikkeling van de koloniën zou zijn geweest, wanneer zij het koloniale stelsel niet hadden gekend. Een feit is evenwel, dat landen, die *buiten* de koloniale sfeer bleven, zoals Tibet, Afghanistan, Perzië, Arabië, Jemen en Ethiopië, nu niet bepaald voorbeelden zijn van een geslaagde economische en sociale evolutie. Bv. in een land als Jemen, dat zich steeds sterk van

het Westen heeft geïsoleerd, heerst een despotisch feodalisme, een armoede en onvrijheid, waarvan wij ons nauwelijks een beeld kunnen vormen. Daarentegen heeft het kolonialisme in India met de vele kwalijke kanten, die het zeker had, toch ook de voorwaarden geschapen voor de ondergang van het feodalisme en bovendien westerse rechtsopvattingen geïntroduceerd, die bijgedragen hebben tot de opkomst van het moderne democratische India. En hebben Gandhi en Nehroe in hun opvattingen over mensenrechten en sociale ontwikkeling niet sterk de invloed van westerse ideeën ondergaan naast die van Indische cultuurwaarden zoals deze o.m. uitdrukking vonden in de Bhagavad-Gita.

Begrippen als „democratie” en „nationale soevereiniteit” zijn in Azië en Afrika westerse importprodukten. De vele nationalistes in de Arabische landen vergeten al te gemakkelijk, dat de oorspronkelijke Islam slechts de geloofsgemeenschap kent en niet de nationale, soevereine staat.

Velen zien de Aziaten en Afrikanen uitsluitend als de slachtoffers van „het” imperialistische Westen. Dat is de teneur van het werk „Een wereld beweegt” door de professoren Romein en Wertheim. En ook Toynbee ziet in zijn „The World and the West” het Westen in de eerste plaats als imperialistische usurpator, als „archagressor” (aartsagressor) (merkwaardig genoeg rekent hij Rusland tot de niet-westerse wereld en laat hij gemakshalve Amerika geheel buiten beschouwing).

Ander imperialisme

Inderdaad hebben westerse imperialisten in het verleden het geweld niet geschuwd. Doch Toynbee verzwijgt het „imperialisme” van de Arabieren, die in de 7de eeuw het gehele Midden-Oosten bezetten, de expansiezucht van de horden van Dsjengis-Khan (13de eeuw) en de Turkse veroveringen in de Arabische landen en de Balkan, waardoor West-Europa enkele eeuwen lang in angst en vreeze leefde voor de halve maan. Rusland, dat Toynbee niet tot het Westen rekent, koloniseerde geheel Siberië en in de 19de eeuw Centraal-Azië. De Arabische slavenhalers in Afrika waren een merkwaardig voorbeeld van een Oosters „particulier” kolonialisme.

In de dertiger jaren en tijdens de oorlog was Japan er een voorbeeld van, dat bewijst, dat kolonialisme geen monopolie van „het” Westen

Ruimte in „Ruimte”

Ruimte, een reeks driemaandelijke cahiers uitgegeven door het katholieke vormingscentrum *De Horstink te Amersfoort* in samenwerking met de *N.V. Paul Brand te Hilversum*. De redactie ontving nr. 6, dat opstellen bevat over het onderwerp Saamhorigheid, ter kennismaking.

Aan een verzoek hier iets over te schrijven voldoe ik graag: ten eerste omdat er inderdaad ruimte is in „Ruimte”, ruimte ook voor anderen dan katholieken.

Jan Walravens, Belgisch journalist, opent deze bundel. Het valt hem zwaar over saamhorigheid te schrijven. Hij wijst het begrip solidariteit af, hij loochent het bestaan van een almacht, die liefde zou zijn. „Het is niet mogelijk dat een God deze toestanden (een sobere schildering

van zijn oorlogservaringen en van de duistere zijde der menselijke samenleving gaat aan deze uitspraak vooraf), deze oorlogen, deze demonie geschapen heeft of weggelaten heeft dat ze ontstonden.” Deze woorden worden duidelijk gemotiveerd en toegelicht. Een eerlijk betoog, getuigend van ernst, medegevoel met de lijdenden en afkeer van de hypocrisie achter de solidariteit. Er is meer in deze rij opstellen, dat van de ruime opvatting der redactie getuigt.

Ten tweede, omdat ik hier niets aantrof, wat op „propaganda” lijkt. Zó wordt het andersdenkenden gemakkelijker gemaakt om over het muurtje rondom het roomse erf naar binnen te zien en daar iets te vinden, dat ook hen tot voordeel kan strekken. Houdt deze publikaties in het oog!

Pr.

is. Hoewel de 18de eeuw reeds lang achter ons ligt, schijnen er nog vele schuld bewuste Europeanen te zijn, die evenals de tijdgenoten van Voltaire, de Aziaat en de Afrikaan slechts kunnen zien als „le bon sauvage” die uitsluitend een passief slachtoffer van het Westen is geweest. Allerlei beweringen van de ene partij over het onvermogen en de onkunde van „de” Aziaat (alsof er een grootst gemene deler bestaat van de zo geheel verschillende volken in Azië) zijn even eenzijdig als de beschuldigingen van de tegenpartij, die „het” Westen alleen maar kan zien als de aardse vertegenwoordiger van de baarlijke duivel. Ik heb hier uiteraard maar enkele punten kunnen aanstippen. De opzet van deze bijdrage was echter in de eerste plaats te waarschuwen voor allerlei zwart-witschema's. Zij verhinderen ons de historische realiteit te zien en verdoezelen of de betekenis van de oude Aziatische culturen en staten (men denke ook aan vorsten als Asoka, Haroen-al-Rasjied en Akbar) of de waarde van Europa als draagster van de ideeën van sociale gerechtigheid en geestelijke vrijheid.

P. Krug

Kunstenaar en samenleving

„Die verschiedenen Denkweisen sind in der Verschiedenheit der Menschen gegründet; und eben deshalb ist eine gleichförmige Ueberzeugung unmöglich. Wenn man schon weisz, auf welcher Seite man steht, so hat man schon genug getan; man ist alsdann ruhig gegen sich und billig gegen andre.” Goethe

Lezingen voor de radio

9 okt. 9.45 uur (VARA) Prof. Dr. D. Loenen: „Marcus Aurelius, de wijsgeer op de troon”.

16 okt. 9.45 uur (VARA) Dr. H. Bongers: „Geen troost, maar niet troosteloos”.

23 okt. 9.45 uur (VARA) P. A. Pols: titel nog niet bekend.

U kunt zich op de werkelijk verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,— per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.

De uitzendingen voor de AVRO-microfoon vinden steeds plaats op de eerste dinsdag van de maand, des middags van 4 uur tot 4.15 uur.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Type- en/of stencilwerk gevraagd door invalide, keurig werk, vlotte levering. Aanb. onder no. september 4 aan het bureau van dit blad.

Adm. kracht, 44 jaar, zoekt reeds maanden tevergeefs naar werk. Eindhoven. Wie helpt? Brieven onder no. sept. 5 aan het bureau van dit blad.

Pedagogische adviezen v.h. „Gezonde Kind”. School voor ouders bedoeld voor diegenen die ouders zijn, maar ook vooral voor degenen die het denken te zullen of willen worden. Individueel spreekuur: maandag 19 tot 20 uur, donderdag 14 tot 15 uur. Ook mogelijkheid tot „groepsgesprekavonden” (hoogstens 6 personen). Opgave voor te beginnen cursus van 4 avonden vóór 15 oktober schriftelijk aan bovengenoemd bureau, Majellapark 11, Utrecht of telefonisch nummer 31432.

Alleenst. jonge vrouw, 32 jaar, zelfst. beroep, zou graag kennis maken met intelligent heer met ruime belangst.

Brieven onder no. september 6 aan het bureau van dit blad.

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in Amsterdam kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 128 III, Amsterdam-Z.

Mogen wij onze lezers nog eens attent maken op de volgende door het Humanistisch Verbond uitgegeven brochures?

U kunt deze verkrijgen tegen de er achter genoemde prijzen.

Wat ben ik eigenlijk?	f 0.25
Dit wordt gedaan	- 0.30
Een verrassende ontmoeting	- 0.25
Het rasprobleem	- 0.25
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom	- 0.75

Een volledige brochurelijst wordt U op Uw verzoek gaarne toegezonden.

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging.

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris: J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

CREMATIE

is

waardig en piëteitvol

Inlichtingen worden U gaarne verstrekt door de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE

Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

Tel. (070) 55 47 97

LIDMAATSCHAP: f 2.- PER JAAR

Ook de buitenkerkelijke leden van de Partij van de Arbeid hebben een organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP

is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,20 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne toegezonden door het Secretariaat Haagweg 210 - Leiden

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van N. van Gelder, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 10,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 1,75. Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER - DEVENTER. Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

WOORD VAN DE WEEK

(radio-lezingen van het Humanistisch Verbond)

Het aantal abonnees is van september 1958 tot september 1960 toegenomen met 3200 en bedraagt thans ruim

4500

Wij openen voor hen, die voor 1961 abonnee willen worden, de mogelijkheid om alle nog in 1960 verschijnende nummers gratis te ontvangen.

De abonnementsprijs ad f 4,- per jaar dient u over te schrijven op postrekening 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring te Utrecht met als omschrijving: Nieuw abonnee 1961.

Na ontvangst krijgt u alle verschijnende nummers regelmatig toegezonden.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT voor wetenschap en cultuur, wil een blad zijn voor de verdieping van de humanistische overtuiging

Redactie: Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. H. Freudenthal, F. P. Huygens, Prof. Dr. Libbe van der Wal en Prof. Dr. B.W. Schaper,

Abonnementsprijs: f 7.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates en voor studenten f 6.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

HUMANISTISCHE STICHTING SOCRATES

Oudegracht 152, Utrecht

Giro 582293